

Няпростая
місія —
крытыка
стар. 4—5

Пошук
уласнага
апірышча
стар. 12

Свет
выратаўвае
чалавечнасць
стар. 15

У аснове — якасная анімацыя

Фота Наталлі Шарасвай.

Чарговы Міжнародны фестываль анімацыйных фільмаў «Анімаёўка-2024» прыняў Магілёў. Выстаўкі, кінапаказы, майстар-класы, творчыя сустрэчы і, вядома, конкурсная праграма — за ўсім гэтым сачылі магіляўчане і госці горада на працягу трох дзён.

Журы вызначала найлепшых па намінацыях у трох конкурсах: анімацыйных фільмаў, дзіцячай анімацыйнай творчасці, дзіцячай выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладной творчасці. У экспертную камісію ўвайшлі Алена Турава, рэжысёр анімацыйнага і ігравога кіно, мастак кіраўнік студыі маладзёжнага кіно Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм», Дзмішат Рахматулін, рэжысёр-аніматар з Казахстана, кіраўнік анімацыйнай студыі *Dala Animation*, і Павел Шведаў, кінакрытык і гісторык анімацыі з Расійскай Федэрацыі, кіраўнік Дэпартамента культурных праектаў кінастудыі «Саюзмультфільм».

У асноўным конкурсе журы ўзначаліла беларускі аніматар, сцэнарыст, мастак-пастаноўшчык Ірына Тарасава, разам з ёй вердыкт выносілі Сі Чэнь (КНР), Павел Пацехін і Настасся Жакуліна (Расія) — усе яны працуюць як рэжысёры-аніматары. З 317 фільмаў, якія паступілі на конкурс з 47 краін свету, вылучылі «Ноч у зоне адпачынку» японскага рэжысёра Сакі Мурамота. Твор атрымаў Гран-пры і прыз фестывалю «Вялікі аловак». Найлепшым беларускім анімацыйным фільмам прызнана работа «Ала». Рэжысёр — Наталля Касцючэнка.

«ЛіМ»-акцэнт

Спачуванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка выказаў спачуванні родным і блізкім народнага артыста Расійскай Федэрацыі Вячаслава Дабрыніна ў сувязі з яго смерцю. «Шайшоў з жыцця выдатны спявак і кампазітар, творы якога сталі хітамі савецкай і расійскай эстрады. Яго велізарны талент, бліскучае выканальніцкае майстэрства і нястомная творчая энергія нязменна захавалі і дарылі радасць мільёнам паклоннікаў. Часцінка душы Вячаслава Рываравіча, уасобленая ў музыцы, назаўжды застанеца на беларускай зямлі, светлая памяць пра яго будзе жыць у нашых сэрцах», — гаворыцца ў спачуванні.

Вернісаж. 10 кастрычніка ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбудзецца адкрытыя выстаўкі «Сяргей Ясенін: Я раскажу пра сваё табе жыццё». Праект, які падрыхтавалі Дзяржаўны музей-запаведнік С. А. Ясеніна (Канстанцінава), Маскоўскі дзяржаўны музей С. А. Ясеніна і Народны музей С. А. Ясеніна (Варонеж), прысвечаны асобе знакавага паэта-лірыка Сярэбранага веку рускай літаратуры, сучасніка Янкі Купалы. «Экспазіцыйныя апавед створаны як дакументальна-паэтычная храналогія і адлюстроўвае найбольш значныя падзеі жыцця і творчага шляху Сяргея Ясеніна, пошук свайго, адметнага — ад новасялянскай паэзіі да імажызму», — падкрэсліваюць арганізатары. Падчас вернісажу запланавана музычная праграма, у якой возьмуць удзел студэнты і выкладчыкі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і ансамбль «Берагі» Рэспубліканскага цэнтру нацыянальных культур.

Праект. Тыздзень бацькоўскай любові пройдзе ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Так, запланаваны тэатральны інтэрактыўны праграмы для сямейнай аўдыторыі, майстэрня па выбаце віншавальных паштовак для бацькоў, літаратурна-музычная імпрэза да Дня маці з удзелам тэатра «Жывое слова», лекцыя Ганны Сілівончык «Сямейнае выхаванне ў традыцыйнай беларускай культуры» ды іншыя мерапрыемствы. Тым часам у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча пройдзе прэзентацыя мастацка-дакументальнай выстаўкі «Мая сям'я», лекцыя «Мадонны Максіма Багдановіча» і «Мілая мая марылька», прысвечаная маці Максіма Багдановіча (сумесна з Аляксеем Сівахінай). У Літаратурным музеі Петруся Броўкі рыхтуюць інтэрактыўную праграму «Прывядзі сваіх дзяцей... у музей!». У філіяле «Беларуская хатка» адбудзецца мерапрыемства з паказам батлейкі і вырабам лялькі з паперы.

Памяць. Экспазіцыя «Заступнік бацькавай спадчыны» да 110-годдзя з дня нараджэння Данілы Міцкевіча адкрылася ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Даніла Канстанцінавіч Міцкевіч (1914—1996) — заслужаны дзеяч культуры Беларусі, старэйшы сын народнага паэта Беларусі Якуба Коласа, арганізатар і першы дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа (1957—1980); удзельнічаў у стварэнні трох экспазіцыйных музеяў (1959, 1972, 1982), будаўніцтва яго філіялаў на Стаўбцоўшчыне. Аўтар шматлікіх артыкулаў пра жыццё і творчасць Якуба Коласа, кніг успамінаў. На выстаўцы жыццёвы і творчы шлях Данілы Міцкевіча раскрываецца праз асабістыя рэчы, дакументы, фотаздымкі, лісты, дарчыя надпісы на кнігах. Прадстаўлены матэрыялы як з фондаў музея, так і з прыватнага архіва нашчадкаў Якуба Коласа.

Рэгіён. Віцебскі мастацкі музей запрашае на персанальную выстаўку члена Віцебскага абласнога аддзялення Беларускага саюза мастакоў Андрэя Вайцяхоўскага «Скалалазка мая...». Майстар прэзентуе творы жывапісу апошніх двух гадоў. Многія карціны прадстаўлены ўпершыню. «Сам мастак называе свой стыль рэалізмам, падкрэсліваючы, што адлюстроўвае сваё ўражанне ад прыроды, імкнучыся перадаць яе імгненныя змены, — расказваюць арганізатары. — Яго работы вылучае экспрэсіўнасць, эмацыянальнасць, фактурнасць, матэрыяльнасць, фармальнае стылізацыя, вобразны сімвалізм». Выстаўка будзе працаваць да 11 лістапада.

Фэстываль. Гісторыка-культурны музей-запаведнік «Заслаўе» ладзіць заўтра музейны фэст «Саламяны сандакрут — 2024». Фэстываль праводзіцца на экспазіцыйным аб'екце «Этнаграфічны комплекс "Млын"» — унікальным скансэне ў сучасным горадзе, галоўным аб'ектам якога з'яўляецца арыгінальныя паравы млын пачатку XX ст. Запланавана работа тэматычных лакацый: дзіцячая зона з паказам батлеечных спектакляў і культурна-адукацыйнымі заняткамі; творчая зона з майстар-класамі па традыцыйнаму саломянаплетццю; лекцыйная зона, дзе адбудуцца сустрэчы з даследчыкамі гісторыі і культуры Беларусі; выставачная зона, на якой будзе экспанавана вырабы з саломы і тканіны; рамесніцкі падворак. Рыхтуюцца спеўная праграма з традыцыйнымі танцамі.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

стасункі

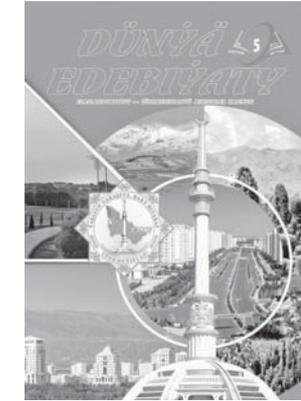
Творчае пабрацімства

Адным з самых папулярных літаратурна-мастацкіх перыядычных выданняў Туркменстана з'яўляецца часопіс «Дунья эдэб'яты» («Сусветная літаратура»), які выходзіць накладам 10 000 экзэмпляраў ужо болей як дзесяць гадоў. Традыцыйна гэтае выданне штогод знаёміць туркменскіх чытачоў з творчасцю пісьменнікаў Беларусі — як класікаў, так і сучаснікаў. У апошнія гады на старонках часопіса былі надрукаваны творы народных песняроў Беларусі Якуба Коласа, Янкі Купалы, паэтаў і празаікаў Максіма Танка, Уладзіміра Караткевіча, Аляся Бадака, Віктара Шніпа, Валерыя Казакова. У розны час «Дунья эдэб'яты» змяшчаў дыкт эсэ пра туркменскіх пісьменнікаў Какаля Курбанмурадава, Курбана Чаліева і іншых паэтаў і празаікаў Каракумскага краю, аўтарам якіх з'яўляецца Аляксей Карлюкевіч.

Сярод туркменскіх перакладчыкаў беларускай літаратуры — Максац Башымаў, Набаткулі Рэджэпаў, Камек Куліеў, Аннамухамед Кіршэн, Джумагельды Мулкіеў і іншыя. А ў пятым нумары «Дунья эдэб'яты», які толькі што пабачыў свет (часопіс выдаецца адзін раз на два месяцы), надрукавана падборка вершаў Людмілы Рублеўскай, рэдактара аддзела культуры газеты «Звязда». Шэсць вершаў вядомай у Беларусі і за яе межамі творцы пераклаў на мову Махтумкулі Джумагельды Мулкіеў.

З просьбай пракаментуваць сённяшні стан беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей мы звярнуліся да перакладчыка:

— Мне ў свой час прыемна было вучыцца ў Літаратурным інстытуце імя А. М. Горкага ў Маскве з прадстаўнікамі розных народаў Саюза, — гаворыць Джумагельды Мулкіеў. — Быў у складзе нашай групы і беларускі юнак.

ўявіць не мог, што мае знаёмства з беларускай літаратурай будзе даволі шчыльным, што стану перакладаць творы беларускіх паэтаў і празаікаў. І ўжо зусім немагчыма было паверыць, што і мяне будзе друкаваць у «Літаратуры і мастацтве», у часопісе «Полымя», што буду дзяліцца з беларускім чытачом сваімі ўражаннямі пра творчасць Васіля Быкава, іншых пісьменнікаў. Ведаю, што ў Мінску на беларускай мове рыхтуюцца да выдання мая кніга з раманам «Джума» і шэрагам апавяданняў. Вялікі дзякуй за гэта! З нецярпеннем чакаю ажыццяўлення гэтай задумкі! Беларускаю літаратуру сёння заўважаюць розныя туркменскія перакладчыкі. Мы не раз гутарылі пра стан гэтай работы з Агагельды Аланазаравым, Атаджанам Таганам, чые кнігі ў перакладзе на беларускую мову былі выдадзены ў Мінску. Сёння з беларускімі паэтамі, празаікамі кантактуе Вяльмі Анабаева, Максац Башымаў, іншыя туркменскія перакладчыкі. Беларускае гэта не сыходзіць са старонак газеты «Эдэб'ят ве сунгат» («Літаратура і мастацтва»), не так даўно ў сувязі з юбілеем Вялікага Фрагі ў адным з нумароў нашага пісьменніцкага штотыднёвіка згадвалі Алег Лойку як перакладчыка Махтумкулі. Спадзяюся, што ў найбліжэйшы час будуць рэалізаваны і іншыя ініцыятывы сапраўднага беларуска-туркменскага літаратурнага пабрацімства.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

У Грозным ушаноўвалі перакладчыка беларускай паэзіі

Міжнародны дзень перакладчыка (свята адзначаецца 30 верасня, пачынаючы з 1991 года, — згодна з рашэннем Міжнароднай федэрацыі перакладчыкаў; а ў 2017 годзе Генеральная асамблея ААН прыняла рэзалюцыю, абвясціўшы 30 верасня Міжнародным днём перакладу, які адзначаецца ў межах ААН) стаў нагодай для ўзнагароджання найлепшых майстроў мастацкага перакладу ў Чачэнскай Рэспубліцы.

У Нацыянальнай бібліятэцы ў Грозным Саюз пісьменнікаў Чачэнскай Рэспублікі правёў ушанаванне тых паэтаў, празаікаў, дзіцячых пісьменнікаў, якія працуюць і на нівэ мастацкага перакладу. Старшыня пісьменніцкай арганізацыі Аламаход Эльсаеў уручыў узнагароды найлепшым працаўнікам на нівэ мастацкага перакладу. Сярод іх — народны пісьменнік Чачэнскай Рэспублікі Адам Ахматукаеў, які шмат зрабіў дзеля прадстаўлення беларускай паэзіі на чачэнскай мове. Дзякуючы яго намаганням у апошнія гады ў розных перыядычных выданнях, а таксама ў зборніку беларускай паэзіі

анталагічнага характару дзялог з чачэнскім чытачом вядуць Якуб Колас, Янка Купала, Пімен Панчанка, Уладзімір Караткевіч, Мікола Мятліцкі, Аляксей Бадак, Віктар Шніп... Аламаход Эльсаеў выканаў і даручэнне беларускіх калег, уручыўшы Адаму Ахматукаеву Ганаровую граматы Саюза пісьменнікаў Беларусі і Ганаровую граматы Выдавецкага дома «Звязда».

На сустрэчы ў Нацыянальнай бібліятэцы Чачэнскай Рэспублікі шмат хто гаварыў пра развіццё, умацаванне беларуска-чачэнскіх літаратурных сувязей. Іучалі імёны тых руліўцаў, якія гэтакма актыўна спрыялі і спрыяюць: шматгадовага галоўнага рэдактара часопіса «Нана» («Мачі») Лулы Куні, Руслана Кагадзіева, Пецітам Петрымавай, Адама Ахматукаева... Шчырая творчая каманда сяброў беларускай літаратуры! Дзякуючы ім на чачэнскую мову пераўвасоблены беларускія народныя казкі, у розных выданнях надрукаваны артыкулы пра класікаў беларускай літаратуры, болей шырокімі сталі ўяўлены пра характар народа Беларусі ў чачэнскіх чытачоў!..

Сяргей ШЫЦЬКО

між іншым

Майстэрства і самаадданасць

Дзяцяцкі сезон Тэатра паэзіі Мінскага гарадскога аддзялення СПБ адкрыў творчы вечар рэжысёра, сцэнарыста, артысцкі тэатра, педагога Ганны Красоўскай. У бібліятэцы імя Я. Купалы сабраліся прыхільнікі яе таленту, пісьменнікі, аматары паэтычнага слова. Пачалі мерапрыемства дырэктар Тэатра паэзіі, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў і дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзяржаўных публічных бібліятэк Мінска Алена Матвеева.

На вечарыне прагучала мноства вершаў класікаў і сучаснікаў. Гераяна мерапрыемства — лаўрэат Уесааэзнага конкурсу мастацкай самадзейнасці (Масква, 1977 г.), суаўтар міжнародных калектывных зборнікаў і альманахаў, дыпламант Міжнародных конкурсаў у намінацыі «Паэзія», пераможца літаратурна-музычнага фестывалю нацыянальных культур Беларусі і Расіі ў 2023 годзе.

Сярод выканаўцаў паэтычных твораў — вядучыя Вольга Багушыньска (мастацкі кіраўнік тэатра), Валяціна Драбышэўска (пісьменніца, педагог) і шматлікія госьці.

Прагучалі песні ў выкананні акцёра, кампазітара, выканаўцы Анатоля Длускага, кіраўніка ансамбля народнай музыкі і песні «Менскі гармонік» Івана Катовіча, выкладчыка Белдзяржуніверсітэта фізічнай культуры Веранікі Каламійцавай, актрысы, рэжысёра Таццяны Канапелькі.

Гледачы мелі магчымасць палюбавацца вытанчанасцю і майстэрствам выканаўцаў бальных танцаў Валянціны Валодзінай і Мікаіла Бушанюка.

За прафесіяналізм, майстэрства, самаадданасць Ганна Красоўска была ўзнагароджана медалём Максіма Багдановіча, які ёй уручыў Міхась Пазнякоў.

Наталія САВЕТНАЯ

з нагоды

Разуменне мінулага

Маладзечанцы і гасці горада сталі ўдзельнікамі святочных абласных мерапрыемстваў, прысвечаных Дню народнага адзінства.

Актыўны ўдзел у іх прынялі і пісьменнікі Міншчыны. У Маладзечанскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Максіма Багдановіча адбылася тэматычная творчая імпрэза членаў Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

З прывітальным словам, аповедам аб удзеле ў нацыянальна-вызваленчым руху ў Заходняй Беларусі ў 30-я гады мінулага стагоддзя заходнебеларускіх літаратараў выступіў старшыня аддзялення Леанід Крыванос. Прагучаў яго новы верш «Да Дня народнага адзінства», а таксама іншыя паэтычныя творы.

Пра ўплыў на яго станаўленне як грамадзяніна і пісьменніка творчасці народнага пісьменніка Беларусі Максіма Танка — аднаго з удзельнікаў вызваленчага руху — расказаў прысутным яго зямляк

паэт Рагнед Малахоўскі. У тым ліку і вершаванымі радкамі.

У мерапрыемстве ўдзельнічалі і мясцовыя прадстаўнікі пісьменніцкай суполкі. Успамінамі аб жыцці родных за польскім часам дзялілася з прысутнымі і чытала свае вершы Тамара Бярэзіна. Расказвала пра жыццё блізкіх у тыя часы, віншавала землякоў са святам паэтэса Лідзія Гардынец. Былы галоўны рэдактар маладзечанскай раённай газеты публіцыст Аляксандр Хазянін разважаў аб разамным гістарычнага мінулага ў кантэксце сучаснасці дня, дзяліўся ўспамінамі аб сваім творчым і працоўным шляху. Гасці сустрэчы з цікавасцю слухалі расповед пра гістарычную ролю ўз'яднання заходнебеларускіх зямель з БССР і патрыятычныя вершы кіраўніка абласнога народнага калектыву аўтарскай песні і паэзіі «Жывіца» Ірыны Карнаухавай. У фінале мерапрыемства прагучалі аўтарскія песні паэта і барда з Вілейкі Уладзіміра Пануніна.

Людміла ГАТАВІЦКАЯ

імпрэзы

Гартаючы старонкі твае ў юбілей

Смаргонская раённая бібліятэка адзначыла сваё 80-годдзе. Ганаровыя гасці, работнікі бібліятэк, ветэраны бібліятэчнай справы і чытачы на святочным мерапрыемстве маглі пагутарыць са смаргонскімі паэтамі і атрымаць аўтограф, зазірнуць на каву-брэйк і наведваць фотазону.

Адкрыў імпрэзу «Гартаючы старонкі твае ў юбілей» бібліятэчны стэндап «Бібліяпрывітанне! Нам 80 гадоў». Ва ўрачыстай частцы вечара са сцэны гучалі віншаванні і пажаданні. Музычны нумары ў выкананні калектываў музычнай школы, раённага цэнтра творчасці дзяцей і моладзі, народнага калектыву народнай песні «Вечарынка», фальклорнага калектыву «Крынічанька» падарылі добры настрой усім прысутным. Завяршыла юбілейны вечар песня аб бібліятэцы ў выкананні работнікаў кніжніц.

Юлія ЖУК

фестывалі

Шляхам неўміручай надзеі

У Нясвіжы адбыўся Першы міжнародны фестываль духоўнай творчасці «Богородице похвалу воспоём». Прысутныя форуму песеннага і літаратурнага мастацтва аб'яднаў творцаў рознага ўзросту з Беларусі і не толькі.

Арганізаваны фестываль сумеснымі намаганнямі мясцовага грамадскага актывіста, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, краязнаўцы, паэтэсы, радыёвядучай Зои Кулік-Капусты і епіскапа Нясвіжскага Аўксенція, вікарыя Патрыяршага Экзарха ўсёе Беларусі, пры падтрымцы Нясвіжскага райвыканкама.

Удзельнікаў форуму прымаў Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж». Праграму склалі круглы стол на тэмы духоўнасці і культурна-маральнага выхавання моладзі і літаратурна-песенны марафон з дзвюх частак (дзіцячай і дарослай). Сваю творчасць

прадэманстравалі аўтары, літаратурныя аб'яднанні і творчыя калектывы Нясвіжскага і Мінскага раёнаў, а таксама з Асіповіч, Баранавіч. Колькасць удзельнікаў фесту набліжаецца да сотні. Саюз пісьменнікаў Беларусі прадставіў дэлегацыю Мінскага гарадскога аддзялення (кіраўнік дэлегацыі паэт Міхаіл Пазнякоў) і Гродзенскага абласнога аддзялення (кіраўнік дэлегацыі паэтэса Людміла Кебіч). З дакладамі і прамовамі на круглым stole, які адкрыў уладка Аўксенція, выступілі прадстаўнікі раённай улады, тэолагі, работнікі культуры, педагогі і літаратары, у тым ліку вядомая пісьменніца з Мінска Ірына Токарава і гасць форуму з Расіі, член Саюза пісьменнікаў Расіі, паэт Аляксей Гушан (Маскоўская вобласць). Свае сяброўскія (літаратурныя і песенныя) прывітанні новаму фестывалю накіравалі творцы з Масквы, Калінінграда і літаратурнай супольнасці «Чарніліца» (Балгарыя).

Са сцэны Тэатральнай залы гучалі літаратурныя і песенныя творы рэлігійнай, хрысціянскай тэматыкі на беларускай і рускай мовах. Праграма фестывалю прадугледжвала літаратурныя сустрэчы ва ўстаноўлена адукацыі горада Нясвіжа.

Асноўная ідэя Першага міжнароднага фестывалю духоўнай творчасці «Богородице похвалу воспоём» заключалася ў боскай выратавальнай сутнасці мастацтва. Выступоўцамі было неаднаразова падкрэслена: дзеячы мастацтва Беларусі рана супраць адмовы ад хрысціянскіх асноў і традыцыйных каштоўнасцей.

Па выніках круглага стала плануецца выданне зборніка тэматычных дакладаў. А сам Міжнародны фестываль духоўнай творчасці «Богородице похвалу воспоём» у Нясвіжы вырашана зрабіць традыцыйным і паступова пашыраць яго геаграфію.

Дзімітрый РАДЗІВОНЧЫК

прэзентацыі

Літаратурная восень

Пад такой назвай 25 верасня адбылася літаратурна-музычная імпрэза ў сталічнай бібліятэцы № 22. На мерапрыемства літаратурнага аб'яднання «Шчырасць» сабраліся чытачы кніжніцы, навучэнцы дзвятага класа сярэдняй школы № 170, іх настаўнікі.

У чытальнай зале ладзілася выстаўка кніг і публікацыі пісьменніка, старшыні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхася Пазнякова. Вечарына была прысвечана прэзентацыі яго новай кнігі прозы на рускай мове «Выход всегда есть, или Письма из прошлого», якая выйшла сёлета ў выдавецтве «Чатыры чвэрці». У новае выданне ўвайшлі творы розных гадоў. Адно з'яўляюцца аўтарскімі перакладамі з роднай мовы, іншыя напісаны непасрэдна для гэтага зборніка. Асобны з іх расказваюць пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны і мужнасць беларусаў, праўленую ў барацьбе супраць акупантаў, пасляваеннае будаўніцтва новага жыцця.

Шмат цёплых слоў аўтар пачуў ад сваіх калег — Ірыны Бурак, члена СПБ, рэдактара, публіцыста, Ірыны Захаравай, паэтэсы, педагога ВДАТУ. Падчас імпрэзы прагучалі лірычныя песні на вершы Міхася Пазнякова ў выкананні кампазітара, спевака, акцёра тэатра і кіно Сяргея Краўца і спявачкі Іны Кравец.

Напрыканцы сустрэчы Міхася Пазнякоў падзяліўся сваімі жыццёвымі назіраннямі, творчымі планами, марами, адказаў на пытанні, выказаў падзяку гасцям.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

памяць

Ён нарадзіўся пад Кадзінскім небам

У Брылёўскай сельскай бібліятэцы-клубе Магілёўскага раёна прайшла літаратурна-гадзіна «Пад кадзінскім небам пайшоў у жыццё», прысвечаная 105-годдзю з дня нараджэння літаратурнага крытыка Якуба Усікава.

Удзельнікі сустрэчы пачулі аповед пра жыццёвы шлях юбіляра, які нарадзіўся 20 верасня 1919 г. зусім недалёка ад Брылёў на Кадзінскіх хутарах, якія ў гады калектывізацыі аб'ядналіся ў вёску Кадзіна. Якуб з маленства вельмі любіў вучыцца, захаляўся чытаннем і пайшоў сваім шляхам, звязаным з беларускай літаратурай і драматургіяй. Яго лёс вогненным дыханнем апаліла Вялікая Айчынная вайна — і баявы ордэн Чырвонай Зоркі стаў сведчаннем мужнасці артылерыста Якуба Усікава. А пасля была вялікая і шматгадовая выкладчыцкая праца ў Магілёўскай педагагічным інстытуце, і многія пакаленні школьных настаўнікаў з павагай успамінаюць лекцыі шануюнага Якуба Кірылавіча.

Прысутныя пазнаёміліся з кніжнай выстаўкай, якую ўпрыгожылі манаграфія Я. Усікава «Драматургія Кандрата Крапівы» (1953 г.) і часопіс «Беларусь» (№ 1 за 1951 г.) з малавядомым артыкулам «Ленін у беларускай паэзіі». Чытач бібліятэкі пісьменнік Мікалай Яцкоў падзяліўся ўспамінамі аб сваіх сустрэчах з Якубам Кірылавічам.

Юлія ЯЦКОВА

«ЛіМ»-люстэрка

Якуція, з'яўляючыся адным з лідараў Расіі па кінавытворчасці, прапануе Беларусі супрацоўніцтва. Аб гэтым заявіў кіраўнік Рэспублікі Саха (Якуція) Расійскай Федэрацыі Айсен Нікалаеў па выніках сустрэчы з Прэзідэнтам Беларусі Аляксандрам Лукашэнкам, перадае БелТА. «Мы займаем 3-е месца ў Расіі па вытворчасці фільмаў пасля Масквы і Санкт-Пецярбурга, а 25% заважаных у мінудлым годзе Расіяй прызоў на ўсіх міжнародных кінафестывалах — прызы за фільмы, створаныя якуцкімі кінематаграфістамі», — расказаў кіраўнік рэгіёна. «Упэўнены, што і з нашымі сябрамі з Беларусі маглі б зрабіць шмат цікавых сумесных праектаў. Мы тут адкрыты», — дадаў Айсен Нікалаеў.

Дзіцячыя Дэльфійскія гульні дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў праходзяць у Бішкеку (Кыргызская Рэспубліка), інфармуе БелТА. Удзел у іх прымаюць юныя таленты ва ўзросце ад 7 да 14 гадоў з Беларусі, Азербайджана, Арменіі, Казахстана, Узбекістана, Расіі, Туркменістана, Кыргызстана. Беларусь прадстаўляюць 16 чалавек у 7 намінацыйных конкурснай і фестывальнай праграмы: фартэпіяна, скрыпка, эстрадныя спева, народныя спева, выяўленчае мастацтва, мастацкія рамесствы і народныя танцы. Асноўныя задачы мерапрыемства — выяўленне і падтрымка таленавітых дзяцей, садзейнічанне захаванню і развіццю нацыянальных культур, заахвочванне да міжкультурнага дыялогу, супрацоўніцтва моладзі і дзяцей, творчай інтэлігенцыі і навучальных устаноў краін СНД у гуманітарнай сферы, садзейнічанне прафесійнаму росту дзяцяў культуры.

Канцэрты абноўленага складу Маладзёжнага беларуска-расійскага сімфанічнага аркестра пад кіраўніцтвам народнага артыста СССР, Героя працы Расійскай Федэрацыі Юрыя Башмета пройдуць у Мінску і Маскве. Сёння калектыв выступіць у Вялікай зале Маскоўскай кансерваторыі, заўтра — у Вялікай канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, інфармуе БелТА. У складзе аркестра — 90 маладых музыкантаў з Беларусі і Расіі, якія прайшлі конкурснае праслухоўванне. У Маскве салістам выступіць піяніст Аляксей Мельнікаў, а ў Мінску — салістка Беларускай дзяржаўнай філармоніі Алена Навуменка. За дырыжорскім пультам будзе мастацкі кіраўнік аркестра Юрыя Башмет. Канцэрты Маладзёжнага беларуска-расійскага сімфанічнага аркестра ў Маскве і Мінску пройдуць пры падтрымцы Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы, міністэрстваў культуры Беларусі і Расіі.

Нацыянальны мастацкі музей Беларусі і Дзяржаўны Рускі музей падпісалі пагадненне аб супрацоўніцтве, паведамляе БелТА. «За апошнія паўтара года мы зрабілі такія крокі наперад, што неабходна ўдакладніць нашы планы. Прычым не толькі на сярэднэтэрміновую перспектыву, але на цяжкадоўную. Перш за ўсё, размова ідзе аб буйных выставачных праектах, якія патрабуюць падрыхтоўкі калы двух гадоў. Таму прайшлі да высновы, што трэба падпісаць пагадненне не аб намерах, а аб канкрэтных буйных, стратэгічна важных праектах і супрацоўніцтве паміж двума галоўнымі нацыянальнымі мастацкімі музеямі», — адзначыла генеральны дырэктар Дзяржаўнага Рускага музея Ала Манілава.

Канцэрт жывой музыкі прайшоў 26 верасня ў Магілёўскім абласным цэнтры творчасці і аб'яднаў на адной сцэне музыкантаў — заслужанага дзеяча мастацтваў Расіі, прафесара і дырыжора камернага аркестра народных інструментаў «Скамарохі» Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага інстытута культуры Віктара Акуловіча, баяніста, педагога і заслужанага артыста Расіі Юрыя Шышкіна, а таксама Дзяніса Чарту — мастацкага кіраўніка і галоўнага дырыжора заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь аркестра народных інструментаў імя народнага артыста Беларусі Леана Іванова, — перадае БелТА.

Невядомая раней партытура Вольфганга Амадея Моцарта знойдзена ў Музычнай бібліятэцы Лейпцыга (Германія), паведамляецца на яе сайце. 12-хвілінны твор са збору Карла Фердынанда Бекера называецца *Serenate ex C* і датуецца канцом 1760-х гадоў. Як мяркуюць даследчыкі, кампазітар напісаў яго ў падлеткавым узросце. П'еса складаецца з сямі мініяцюрных частак для струннага трыа (скрыпкі і віяланчэль). Ідэнтыфікаваны рукапіс уключае сабой копію, зробленую калы 1780 года, а не рукапісны запіс. Навукоўцы ўпэўнены, што аўтарам быў менавіта вялікі аўстрыйскі кампазітар і музыкант-віртуоз, хаця падпісу на партытуры няма.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Ці памірае літаратурна-

Мы паспрабавалі пашукаць адказы на розныя пытанні, якія звязаны са станам літаратурна-мастацкай крытыкі. Безумоўна, гэта не шырокая дыскусія, а хутчэй — абмен меркаваннямі на адну тэму, агучванне пэўных думак нашых калег дзеля таго, каб чытач паразважаў адносна развіцця такога важнага складніка літаратурнага працэсу, як літаратурна-мастацкая крытыка. Удзел у размове прынялі літаратуразнаўца, дацэнт кафедры беларускай літаратуры Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Аліна Сабуць, празаік, дзіцячы пісьменнік, старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццяна Дзямідовіч, дзіцячы пісьменнік Геннадзь Аўласенка, дзіцячая пісьменніца, школьная настаўніца Кацярына Хадасевіч-Лісава, паэт, празаік, публіцыст Валерый Казакоў, паэт, празаік, перакладчык, намеснік дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» — галоўны рэдактар часопіса «Польмя» Віктар Шніп, празаік, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Алеся» Алена Брова. Кола праблем, якія абмеркавалі ўдзельнікі круглага стала, не вельмі шырокае, месцамі пытанні наўмысна скіраваны на выяўленне суб'ектыўных меркаванняў. Але ў гэтым і была задума нашай «лімаўскай» размовы... Мы далі магчымасць выказацца вядомым у літаратурным асяроддзі асобам.

— Як лічыце: ці аглядае сёння крытыка сучасны літаратурны працэс?

Аліна Сабуць: Так, аглядае, але, здаецца, адносна. Штормесячны літаратурна-крытычны агляд публікацый у перыядычных выданнях (што, безумоўна, важна і неабходна не толькі для зместа вага асвятлення, але і папулярызавані) — гэта яшчэ не паўнацэнная панарамная карціна таго, што адбываецца, чым жывуць сучасная беларуская паэзія, проза, драматургія, публіцыстыка, урэшце, і сама літаратурная крытыка.

Аліна Сабуць

Кацярына Хадасевіч-Лісава: На мой погляд, недастаткова. Сярод тых публікацый, што час ад часу з'яўляюцца на старонках перыядычных выданняў, пераважаюць агляды кніжных вынікаў. Часцей за ўсё ў матэрыялах падаецца інфармацыя пра кнігу, адзначаюцца адметныя рысы творчасці. І зусім мала аналізу і ацэнкі. Рэцэнзіі часцей за ўсё нейтральныя ці станоўчыя, амаль не даецца крытычных заўваг. Аўтары артыкулаў быццам не ставяць мэту перасцерагаць літаратараў ад хібаў і памылак, спрыяць творцам удаканальвацца.

Валерый Казакоў: Як ні дзіўна, я адношу сябе да той часткі чалавецтва, якая чытае, а гэта, па сучасных меркаваннях, падобна на тое, што выглядаю нейкім дзіваком, для якога ўласнае «Я» нашмат важнейшае за навакольнае і ўсёспранікальнае мітусню паўсядзённага жыцця, паўсядзённай рэальнасці. Я перакананы, што сусвет Кнігі вечны! Пры гэтым формы здольны змяняцца і набываць самыя нечаканыя абрысы.

Мы жывём у незвычайны час, у эпоху пералому свядомасці і, хутчэй, пагібелі старой сістэмы літаратурных каштоўнасцей і старых канонаў, знікнення традыцыйнай, звычайнай літаратуры. Час сёння забівае літаратурны працэс, ды і самога пісьменніка, яго душу, яго Божую іскру. Таму пры адсутнасці глабальных падзей і не нараджаюцца літаратурныя творы, а пры іх недахопе ў сваю чаргу пакрысе гіне літаратурна-мастацкая крытыка.

Геннадзь Аўласенка: Літаратурна-мастацкая крытыка існуе, напэўна ж, столькі часу, колькі і сама мастацкая

літаратура. А вось наконт таго, ці ў поўнай ступені аглядае яна сучасны літаратурны працэс...

На жаль, сёння многія літаратурна-крытычныя артыкулы, уласна кажучы, крытычнымі не з'яўляюцца і больш нагадваюць звычайныя рэцэнзіі, якія апавядаюць чытачам аб той ці іншай новай кнізе. Напэўна, гэта таксама адна з форм крытыкі, і карысць яе ў тым, што чытачы аб кнізе даведваюцца і, магчыма, усур'ез ёй зацікавіцца. А вось для самога пісьменніка патрэбна нейкая іншая форма, няхай не заўсёды і не ва ўсім станючая, але, ва ўсялякім разе, канструктыўная, а не проста кароткі пераказ твора.

Але ж дзе іх узяць, менавіта такіх літаратурных крытыкаў, бо таленавіты крытык — яшчэ больш рэдкая з'ява, чым таленавіты пісьменнік. Вось і даводзіцца самім пісьменнікам (часцей за ўсё па замове той ці іншай рэдакцыі) пісаць пра творы сваіх калег, і, хутчэй за ўсё, менавіта такія тэксты больш нагадваюць рэцэнзіі.

Віктар Шніп: Аглядае, але не ў поўнай меры, як бы гэтага хацелася. Але такога ніколі і не было, каб усё надрукаванае ахоплівала і належным чынам ацэньвала літаратурна-мастацкая крытыка. І ніколі будзе. Не ўсе кнігі вартыя, каб пра іх пісалі нават разгромныя рэцэнзіі.

Мне пашчасціла пачаць друкавацца ў сямідзясятых гады мінулага стагоддзя, калі прафесійных крытыкаў і літаратуразнаўцаў было больш, чым паэтаў, празаікаў і драматургаў. Амаль усе пісьменнікі тады не цураліся выказацца пра творы сваіх калег па піры. І я сам пісаў рэцэнзіі для «ЛіМа» і «Польмя» і меў смеласць крытыкаваць (рабіць заўвагі) новыя кнігі Артура Вольскага і Алега Лойкі, якія былі нашмат старэйшымі за мяне. Пасля публікацый сваіх рэцэнзій баяўся сустрэчы адзін на адзін з пакрытыкаванымі. Але сустрэўся. І пачуў удзячныя словы за рэцэнзіі.

Цяпер рэцэнзіі моладзь амаль не піша. Шкада.

Алена Брова: Рэгулярна выходзяць рэцэнзіі на новыя кнігі, аглядаюцца літаратурныя часопісы. Тым не менш у беларускай літаратурнай прасторы недаразова справядліва гучала: намаганьняў, што прыкладаюць даследчыкі, літаратары і журналісты, якія шчыруюць на ніве крытыкі, недастаткова. Хацелася б больш як грунтоўных артыкулаў, так і кароткіх водгукаў на кніжныя навінкі. Запыт на гэта ёсць, бо штогод у нас выходзіць шмат кніг, і як без дасведчанага аб'ектыўнай крытыкі сярэнявацца ў іх моры чытачу, як пісьменніку-пачаткоўцу развівацца, а сталаму аўтару захоўваць узровень якасці мастацкага тэксту? Вядома, сярод прычын — складанасць місіі крытыка, які абавязаны добра ведаць не толькі сучасны літаратурны працэс, але і творчасць папярэднікаў, і сусветныя тэндэнцыі

ў прыгожым пісьменстве. Не кожны гэты ўзваліць на сябе такі «крыж», які і не кожны хоча і можа з халодным розумам аргументаваць свае меркаванні, узмацнаць над асабістым, суб'ектыўным стаўленнем да аўтара і твора.

Таццяна Дзямідовіч: Апошнім часам сустракаю больш станоўчых водгукаў на кнігі. Прычым напісаных цікава, мэта іх — дапамагчы пісьменніку знайсці свайго чытача. Час змяніўся. Сёння спахвіець тоне ў інфармацыйнай плыні. Як і ў любой з'явы, прадукту, тавару, так і ў кожнага аўтара ёсць канкурэнты, у кожнай кнігі — свае недахопы. У наш час правільныя рэкламныя хады — гэта асноўная частка поспеху творчых праектаў. І пакуль мы будзем шукаць недахопы ў кнігах сваіх аўтараў, хтосьці на рынак выкіне зусім слабае чытво ва ўпакоўцы салодкай цукеркі.

Акрамя таго, няма асобнага інстытута крытыкі. Рэцэнзіі пішучь адзін на аднога сябра, калегі па піры. І ніхто не хоча нажыць сабе ворага ці потым атрымаць падобную рэцэнзію ад «пакрыўджанага». Лічу, што літаратурна-мастацкай крытыкай павінны займацца літаратуразнаўцы, а крытычныя разборы павінны трапляць у манаграфіі, друкавацца ў спецыялізаваных выданнях. Гэта важна для тых, хто грунтоўна займаецца вывучэннем літаратурнага працэсу, для саміх аўтараў і тых, хто пачынае пісаць.

— Які крытычны артыкул альбо рэцэнзія з надрукаваных за апошнія год-паўтара запомнілася вам?

А. С.: Вылучыць асобную публікацыю досыць складана. Актуальным выглядае нядаўні аглядны крытычны артыкул Ларысы Цімошук «Патаемнасць жыцця ў таямнічасці слоў» пра выхад кніг серыі «Сучасная беларуская літаратура» («ЛіМ», № 22, 14.06.2024), а таксама крытычны артыкул Алены Кісель «Ші можа састарэць паэзія» («ЛіМ», № 14, 07.04.2023) і «Дзе вырошчваюць крытыкаў?» («ЛіМ», № 36, 08.09.2023). З класічнай (прафесійнай) літаратурнай крытыкі — публікацыя Зоі Мельнікавай «У каштоўную скарбонку багданавічанства» («ЛіМ», № 39, 29.09.2023) пра кнігу Валерыя Максімовіча «Эстэтыка творчасці Максіма Багдановіча».

К. Х.-Л.: З цікавасцю чытаю пра дзіцячую літаратуру і стараюся не прапусіць рэцэнзіі на новыя кнігі для юных чытачоў. Вылучыць адзін артыкул няпроста, скажу, што з цікавасцю заўсёды чытаю, што пішучь Геннадзь Аўласенка, Аляксандр Марціновіч.

Валерый Казакоў

В. К.: Старайся ці не, але, не падняўшы цаліны, «Паднятую цаліну» не атрымаеш, не прайшоўшы праз выпрабаванні вайны, не створыш і «Сотнікава». Менавіта гэта дае мне права засумнявацца ў наяўнасці высокай крытычнай думкі не толькі ў нашай, але і ў расійскай літаратуры. Крытычны агляд, які друкуюцца ў тоўстых літаратурных часопісах, у любімых мною «ЛіМе» і «Літаратурке» —

слабае падабенства крытыкі, яны нясуць яўную афарбоўку кампліментарнасці. На жаль, наша літаратура нежк непрыкметна ператвараецца ў бесканфліктны «міжсабойчык». На гэтую тэму можна доўга разважаць... Застаецца чакаць і... нястомна пісаць, шукаючы вобразы і сімвалы, якія прыме чытач.

Г. А.: Больш за іншыя запамніўся мне крытычны артыкул Алеся Марціновіча «Тузін, які ў радасць», надрукаваны ў «ЛіМе» ў гэтым годзе. У сваім матэрыяле Аляксандр Марціновіч робіць грунтоўны і прафесійны разбор апошняй кнігі Уладзіміра Мазго «Пеўнік-спеўнік», што зусім нядаўна пачыла свет у «Выдавецкім доме «Звязда».

Віктар Шніп

В. Ш.: Памятаецца амаль усё, што друкуецца ў часопісе «Польмя» ў раздзелах «Навуковыя публікацыі», «Крытыка і літаратуразнаўства», «Кнігарня». Нашы аўтары — Іван Саверчанка, Мікола Мікуліч, Галіна Тычко, Іван Штэйнер, Лада Алейнік, Аляксандр Карлюкевіч, Ганна Кісліцына, Наталія Якавенка, Аляксандр Бярэзоў, Таццяна Сідарава, Валерый Максімовіч, Анатоль Трафімчык, Мікола Трус, Ігар Шаладонаў...

Радуе, што моладзь прыносіць свае літаратуразнаўчыя артыкулы ў «Польмя». Так, у восьмым нумары быў надрукаваны матэрыял студэнткі філалагічнага факультэта БДУ Вікторыі Сон «Развіццё сучаснай урбаністычнай паэзіі».

Добра памятаюцца надрукаваныя ў «ЛіМе» агляды часопісаў. Я вельмі ўдзячны Наталлі Бахановіч за яе артыкулы пра матэрыялы, што друкуюцца ў «Польмі». Пішучы, спадарыня Наталлі заўсёды знаходзіць у творах тэлы залацінкі, дзякуючы якім яны і трапілі ў часопіс. Спадзяюся, што пісьменнікі, якія чытаюць яе агляды, звяртаюць увагу на тэлы станоўчыя прыклады і самі стараюцца пісаць на такім узроўні, як працягванае. Раскрытыкаваць можна ўсё, а вось знайсці стрыжань, на якім трываеца ўвесь твор, не кожны здатны. Наталлі Бахановіч здатная.

А. Б.: З цікавасцю чытаю артыкулы, рэцэнзіі Аліны Сабуць, Івана Штэйнера, Таццяны Сідаравай, Наталлі Бахановіч і іншых нашых даследчыкаў літаратуры, літаратуразнаўцаў, крытыкаў. З нядаўняга запомнілася рэцэнзія Таццяны Сідаравай на першую кнігу Наталлі Канстанцінавай «Змена паролі» («Дзіўныя сусветы» Наталлі Канстанцінавай — «Польмя», № 3 за 2024 год.) — пасля такога інтрыгоўнага прадстаўлення кнігі чытачам, мяркую, захацца працягваць яе і бліжэй пазнаёміцца з тымі «дзіўнымі сусветамі» пісьменніцы.

Т. Д.: Той, хто нічога не даў, той нічога і не мае». Партрэт лірычнай герані Настасі Нарэйкі. Аўтар артыкула — кандыдат філалагічных навук, загадчык кафедры беларускай і рускай мовы Беларускага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта Ніна Борсук. У артыкуле вельмі глыбока, грунтоўна, змястоўна асэнсоўваюцца вобразная

мастацкая крытыка?..

палітра, жанравая разнастайнасць зборніка Н. Нарэйкі «Магдэбургскае прора маёй душы». Матэрыял надрукаваны ў калектыўнай манаграфіі «Этносы і судбы в современном соціумі» (пад рэдакцыяй доктара навук М. П. Жыгалавай).

— Якую кнігу прозы ці паэзіі апошняга часу літаратурная крытыка дарэмна абмінула?

А. С.: Недастаткова «раскручана» дзённікаявая проза паэта Віктара Шніпа «Заўтра была адліга — 3»: творы нон-фікшн заслугуюць быць ацэненымі як лепатіс уласных суб'ектыўных рэфлексій праз прызму сучаснага літпраэсу. Цікавай падаецца новая аўтарская рубрыка «Чытацкі дзёнік Навума Гальпяровіча» ў газеце «Літаратура і мастацтва» як своеасабліва аўтарская інтэрпрэтацыя вядомых і малавядомых кніг.

К. Х.-Л.: Калі амаль няма крытычных матэрыялаў і рэцэнзій, то шмат што праходзіць незаўважаным чытачамі...

Г. А.: На мой погляд, любая кніга любога пісьменніка (калі толькі ён сапраўдны пісьменнік) заслугуе таго, каб літаратурная крытыка хоць нейкім чынам на яе адраагавала. Але сам разумею, што гэта нерэальна. І літаратурная крытыка абмяна вельмі шмат кніг.

В. Ш.: Канкрэтна сказаць не магу. Адно ведаю, што кожны аўтар новай кнігі, нават калі на яго твор надрукавана рэцэнзія і не адна, лічыць, што пра яго пішуць мала, што яго не хочуць заўважаць. І яшчэ, на жаль, многія літаратары акрамя сваіх твораў нічога не чытаюць і лічаць, што гэта нармальна. Часопісы і «ЛіМ» не выпісваюць, кнігі не набываюць — жывуць і твораць паза сучасным літаратурным працэсам. А так нельга. І таму маем тое, што маем. Праўда, нікога не прымусіш быць у курсе ўсяго літаратурнага, што адбываецца ў нашай краіне.

Алена Бравыч

А. Б.: Не магу сказаць, што літаратурная крытыка абмінула значную з'яву ў сённяшнім прыгожым пісьменстве — серыю зборнікаў «Сучасная беларуская літаратура», якія з мінулага года выходзяць у «Аверсэв» і з'яўляюцца сумесным праектам выдавецтва і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Рэцэнзіі на кнігі серыі з'яўляюцца па выхадзе чарговага зборніка, на некаторыя — нават і не адна. Сёлета выйшла грунтоўная рэцэнзія Ларысы Цімошук, у якой аўтар разгледзела здабыткі серыі за год, паразважала пра яе значнасць для сучаснікаў, асабліва для выхавання ў моладзі любові да роднага слова. Але хацелася б яшчэ большай увагі з боку даследчыкаў, літаратуразнаўцаў, бо сам гэты праект з'яўляецца адметнай з'явай, зрэзам сённяшняга стану беларускай прозы.

Т. Д.: Замкнутае кола: кнігі, што выходзяць у членаў СПБ, якія жывуць у Брэсце, Брэсцкай вобласці, заўсёды стараеся прарэкламаваць, калі яны варгыя таго. Калегі па творчым цэху з

Таціяна Дземідовіч

задавальненнем пішуць на іх рэцэнзіі. Пра тое, што выдаецца ў Мінску, па ўсёй рэспубліцы, мы звычайна і даведваемся з рэцэнзій.

— Ці чытаеце вы літаратурна-крытычныя і літаратуразнаўчыя выданні? Каго б адзначылі з беларускіх і расійскіх крытыкаў?

А. С.: Так, у большасці прафесійную літаратурную крытыку. Хоць, калі быць шчырай, мне імпануе і так званая кніжная літаратурная крытыка — для масавага непрафесійнага чытача, універсальная па сваёй прыродзе, якая рэкамендуе чытачу адборную літаратуру.

Літаратуразнаўцаў (якія правільна інтэрпрэтуюць паэтыку тэксту) дастаткова, крытыкаў (прафесійных літаратурных) у нас, прызнаем, недастаткова. Хто сёння ўскладае на сябе місію піяр-менеджара дастойных, але (па розных прычынах) малавядомых аўтараў?.. Зрэшты, менавіта прафесійны літаратурны крытык стварае партрэт сучаснай літаратуры, ды і гадуе, выхоўвае дасведчанага чытача.

Эталоны крытычнага пісьма досыць высокія. Сваёй крытычнай дыскусійнасцю, абсалютным густам, адчуваннем «плочі слова» (Б. Тамашэўскі), умненнем ацаніць аўтарскую навізну і арыгінальнасць, канцэптуальнасцю мыслення (хай сабе нехта і са «сцёбам») імпануюць з беларускіх крытыкаў Міхась Мушынінскі і Алесь Марціновіч, з сучасных расійскіх — Галіна Юзафовіч і Леў Аборын (асабліва «Кніга отзывів и предисловий» з серыі «Крытыка і эсэстыка»).

К. Х.-Л.: Згадвала Генадзя Аўлусенку, Алесь Марціновіч. Усё ж матэрыялы літаратурнай крытыкі знаходжу ў перыёдыцы, а не ў асобных кнігах. Выданні такіх, дарэчы, таксама зусім мала. Шмат водгукаў, рэцэнзій, падрабязных разбораў літаратурных твораў сустракаецца ў інтэрнэце. Можна знайсці цікавыя грунтоўныя допісы. А можна начытацца такіх меркаванняў, што часам падаецца, быццам упікнуць, пакрыўдзіць аўтара і было мэтай таго тэксту. І такіх «крытыкаў» у сённяшнім шмат...

Г. А.: На жаль, літаратурна-крытычныя і літаратуразнаўчыя выданні апошнім часам чытаюць рэдка, больш перачытваю тое, з чым пазнаёміўся раней. А з крытыкаў (і беларускіх, і расійскіх) больш за іншых мне падабаецца Карней Чукоўскі, хоць многія ведаюць яго, у першую чаргу, як выдатнага дзіцячага пісьменніка. А ў яго ж маюцца цудоўныя літаратурна-крытычныя артыкулы аб творчасці Мікалая Някрасава, Фёдара Дастаеўскага, Льва Талстога і іншых вядомых пісьменнікаў другой паловы XIX ст. А як тонка і дасціпна раскрытыкаваў Чукоўскі кнігі Лідзіі Чарскай. Цяпер гэтай ім мала што скажа сучасным чытачам, а калісьці, на пачатку XX ст., папулярнасць Лідзіі Чарскай была неверагоднай, яе творами літаральна зачытвалася тагачасная моладзь. На мой погляд, менавіта літаратурна-крытычныя артыкулы Карнея Чукоўскага з'яўляюцца эталонам гэтага жанру: грунтоўныя, навукова

пераканаўчыя і, да ўсяго, захапляльна цікавыя для чытачоў.

Хацелася б яшчэ адзначыць Сяргея Палуяна, які па праве лічыцца першым беларускім літаратуразнаўцам. Артыкулы «Беларуская літаратура ў 1909 г.» і «Беларуская паэзія ў яе тыповых прадстаўніках» былі напісаны Сяргеем Палуянам у 1910 годзе, калі аўтару было ўсяго 20 гадоў. Удумайцеся: ўсяго 20 гадоў — і такія глыбокія і патрэбныя маладой беларускай літаратуры артыкулы!

На жаль, менавіта ў гэтым жа годзе і абарвалася жыццё таленавітага публіцыста і літаратуразнаўца.

В. Ш.: Чытаю, а дакладней перачытваю літаратурна-крытычныя і літаратуразнаўчыя выданні, якія выйшлі ў мінулым стагоддзі. Тыя кнігі — як падручнікі па літаратуры. З прыхільнасцю стаўлюся да ўсіх крытыкаў, якіх мы друкуем у «Польмі».

А. Б.: Чытаю артыкулы крытыкаў, даследчыкаў у беларускай літаратурнай перыёдыцы, часам і ў расійскай. З працытанага апошнім часам адзначу кнігу кандыдата філалагічных навук Аліны Сабуды «Літаратурныя дыялогі: мастацкія пошкі беларускай літаратуры XX—XXI стагоддзяў». Гэта насамрэч універсальнае фундаментальнае даследаванне, у якім рознабакова, ахопліваючы даволі вялікі прамажак часу, разглядаецца нацыянальны літаратурны працэс.

Т. Д.: Канешне, чытаю ўсе літаратурныя рэцэнзіі ў часопісах «Польмя», «Маладоцц» і штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва». Заўсёды на стале кніга В. Я. Ляшук, Г. М. Снітко «Літаратурная Берасцейшчына», пастаянна перачытваю крытычныя артыкулы У. Калесніка ў старых выданнях.

— Ці задаволены вы ўвагай крытыкаў да вашай творчасці?

А. С.: Задаволена ўвагай найперш вядомых мне чытачоў — сваіх выхаванцаў студэнтаў-філолагаў, студэнтаў-журналістаў, а таксама пісьменнікаў-калег: паэтаў, празаікаў, публіцыстаў.

На жаль, сёння надзвычай рэдка з'ява, калі наша прафесійная літаратурная крытыка адгукаецца на крытыку. Дарэмна, канешне ж, бо яшчэ В. Бялінскі справядліва называў крытыку «рухомай эстэтыкай», пры гэтым адзначаў не меншую важкасць сказанага крытыкай пра твор, чым сам твор... Бо ці не літаратурная крытыка як сувязная паміж літаратуразнаўствам і мастацкай літаратурай праз ацэнку твораў (як і літаратурнага праэсу) фарміруе грамадскую думку, узважае эстэтычныя ідэалы?..

Кацярына Хадасевіч-Ліскай

К. Х.-Л.: Быў даволі працяглы перыяд, калі кожную маю новую кнігу ці публікацыю ў перыядычных выданнях падрабозна разбіралі. Заўвагі атрымлівала, вядома. Радавалася, калі адзначалі і станоўчыя моманты. Канструктыўная крытыка, якая дапамагае пісьменніку ўдасканалвацца, заўсёды карысная.

Я прыслухоўваюся да заўваг, гэта спрыяе ў творчасці, бо сам аўтар не заўсёды можа вызначыць у тэксце хібы ці на выўленне недахопаў спатрэбіцца час, за які могуць быць напісаны новыя творы з тымі ж агрэхамі. Ну і пра плюсы твора, адзначаныя крытыкай, даведацца прыемна і важна.

Дарэчы, зусім нядаўна вырашыла перагледзець і прывесці да ладу некалькі твораў, напісаных гадоў пятнаццаць таму. Як толькі села за тэкст, адразу ў памяці ўсплылі ўсе заўвагі крытыка. Быццам учора, а не паўтара дзясятка гадоў таму, прачытала тую рэцэнзію! А вось тое, за што хвалілі ў артыкулах, памятаецца заўважна горш. Рэдагуючы, выпраўляла пазначаныя крытыкам моманты і разумела, што засвоіла ўрок і даўно пазбавілася тых агрэхаў, іх няма ў наступных гэтых. Слушныя і добра-зачылівыя заўвагі ад прафесіянала заслугоўваюць шчырай удзячнасці.

Генадзь Аўлусенка

Г. А.: Напэўна ж, ніводны з пісьменнікаў ніколі не бывае поўнаасцю задаволены крытычнымі артыкуламі аб сваёй творчасці. Але куды часцей яны бываюць незадаволенымі, калі іх творы крытыкі проста не заўважаюць.

І я не выключэнне. Час ад часу крытычныя артыкулы альбо рэцэнзіі на мае творы з'яўляюцца на старонках беларускай перыёдыкі, але, вядома ж, хацелася б, каб такія артыкулы з'яўляліся часцей і былі больш грунтоўнымі.

В. Ш.: Скардзіцца не магу. Я ўдзячны ўсім, хто пісаў пра мае творы, і буду ўдзячны тым, хто яшчэ напіша.

А. Б.: Не магу паскардзіцца на адсутнасць гэтай увагі. Заўсёды ўдзячна крытыкам з аб'ектыўнай, непрадзятай пазіцыяй. На маю думку, такая крытыка ўзбагачае аўтара, а калі рэцэнзент, даследчык літаратуры яшчэ і дасведчаны ў галіне псіхалогіі, сацыяльных працаў, ён можа адкрыць пісьменніку вочы на нейкія патаемныя грані аўтарскага «я», бо той часта творыць інтуітыўна, кіруючыся падсвядомасцю. У цэлым лічу, што маім кнігам пашанцавала на прачытанне іх крытыкамі ўважлівымі і дасведчанымі.

Т. Д.: Так, задаволена. Вельмі ўдзячна Іне Фраловай за рэцэнзію на кнігу «Мармеладнае лета» і Расціславу Бензеруку за рэцэнзію на гумарыстычны зборнік «Абое рабё». Гэтыя рэцэнзіі былі надрукаваны ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» і абласной газеце «Заря» ў мінулым годзе. Дзякуючы прафесіяналізму маіх крытыкаў у чытачоў была вялікая цікавасць да згаданых кніг.

Р. С.: Несумненна, у чытачоў круглага стала, прысвечанага пошукі адказаў на пытанні пра стан сучаснай літаратурнай крытыкі, з'явіцца свае меркаванні. Магчыма, зусім адрозны ад таго, што казалі ўдзельнікі сённяшняга размовы на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». Таму з нецярпеннем чакаем водгукаў!

Падрыхтаваў Ігнат ПАЎЛАЎ

Процілегласць дабрыні

Жнівеньская «Маладосць» выйшла з яскрава-зялёнай вокладкай са знакамітымі балконамі і вокнамі Мішы Дайлідыва. Форзацы ў аздабе маладога мастака Антона Тызенгаўза задаюць настрой на складаныя тэмы. Восьмы нумар прадстаўлены прозай Мацвея Лішына, Андрэя Сідарэйкі, Алёны Беланоўкі, Алёся Бычкоўскага, Філмара Пляіса, паэзіяй Валянціны Вандзіч, Святланы Тарасевіч, Наталлі Тарабеш, Генрыхы Тарасевіча і Анатоля Эзкава. Апаўднёны нямецкага пісьменніка Курта Тухольскага з'явіліся ў «Перакладзе». У рубрыцы «Інтэрв'ю» — гутарка з беларускай галерысткай, бізнес-лэдзі Кацярынай Давыдавай-Вісоцкай. Фальклорная спадчына, сабраная Адамам Багдановічам, змешчана ў «Знаках эпохі» ў апрацоўцы вучняў Халопеніцкай школы, а Кастусь Лешніца працягвае хроніку літаратурнага жыцця ў 1966—1985 гг. у рубрыцы «3 архіваў». Пра новы зборнік твораў Алёся Бадака ў Кітаі распавядае Вераніка Карлюкевіч ў «Літаратурным свеце». У «(Аб)меркаванні» Наталія Бахановіч суб'ектыўна і абгрунтавана прапановае паразважаць пра функцыю адмоўнага героя ў культурнай прасторы. Ясенія Аляксеева аглядае харэаграфічны спектакль «Шыньель», пастанавлены па творы Мікалая Гоголя. Увесь выпуск прасякнуты тэмай антаганізму добра і зла ў разнастайных формах. У апытанках нумара «Любімыя кнігі майго юнацтва» і «Друкаваныя выданні vs электронныя носьбіты» прынялі ўдзел Святлана Тарасевіч, Алёна Беланоўка, Яўгенія Паўлава і Жанна Міус.

Навела Мацвея Лішына «Што робяць паэты пасля...» ставіць экзістэнцыяльны пытанні праз унутраны маналог і дыялог, якія бачацца трызненнем, фантазмагорыям, што будоўваецца ў свядомасці галоўнага героя. Праблемы значэння і прызначэння творцы і слова гукаць без перапынку, злучаюцца ў прадмеце, што вандруе з аднаго свету ў іншы. Адбываецца цікавая гульня з інтэрэкстам і хранатопам: устаўкі «паэзіі моманту» — тэкст у тэксце, з ява, якую можна апісаць побытава. Паэт намагавецца рамантызаваць, дэталізаваць, расквеціць, напрыклад, эпізод, які абазначаны фразай «вось такі дэкадэнці заняпад». Хуткая змена месцаў дзеяння, прадметаў у руках, пастанянае «яканне» (ужыванне канструкцыі я+дзеяслоў) быццам наўмысна пасяляюць чытача ў цела героя-апаўднёніка.

«Калі ўважліва прыгледзецца да той ці іншай рэчы, можна ўбачыць, як маленькія літаркі, быццам бурбалкі кіпеню над рондаляй, узлятаюць уверх і падаюць назад, утвараючы адну вялізную масу».

Вясёлы, крыху нават хуліганскі цыкл Андрэя Сідарэйкі «Пра што я думаю, калі стаюць у куце» — калія дваццаці пражытых мініяцюр міленіялам пададуцца настальгічнымі, а прадстаўнікам маладшых пакаленняў дапамогуць даведацца, чым дыхалі іх папярэднікі. Выпадкі з самага маленства і далей, і далей, праз хлопчыкаў і дзяўчынак, якія растуць і асэнсоўваюць жыццё, гукаць, раскрываюцца здарэнні сараматныя, з чаканым пакараннем і ўсведомленнем вінаватасці і, наадварот, балюча несправядлівых, але занатаваныя ў памяці як досвед, шмат жа сітуацый з хэпі-эндам, вырашаных найлепшым чынам. Гумарыстычныя апаўднёны нясучы ў сабе пазітывы і святло, асабліва падкрэсліваюцца каштоўнасць сям'і і сям'ісёўства.

«У той дзень у мяне з'явілася думка, што кут — мой спадарожнік жыцця, мой талісман».

Публікацыя «Скарбашукальнікі» Алёны Беланоўкі — дванаццаць містычных гісторый пра тое, як скарбы прыходзяць да людзей у рукі. Шэсць папярэдніх былі надрукаваны аж у № 2 за 2023 год(!). Тэксты раскажваюць пра багаты на схаваныя ў зямлі каштоўнасці, шчодры на дзівосы і на незвычайныя здарэнні край

над Друццю: тут можна пагаварыць з жывёламі — істотамі паралельнага свету, выраптаваць дзяўчыну-вэрфокса (прасцей кажучы, лісу-пярэваратня) з кітайскімі каранямі пры дапамозе таннага шкляннага шарыка, пагуляць з нячысціцамі ў карты і перамагчы дзякуючы сучасным фотохромным лінзам акулараў... У тэкстах прысутнічае спадчына сусветнай і беларускай міфалогіі і фальклору, фантастычнай літаратуры як беларускай, так і замежнай. Працяг будзе.

«Самы бяспэжны скарб — гэта нашы сябры. Іх да нас прыводзіць неба».

Казка для дарослых Алёся Бычкоўскага «Гры, чатыры, пяць — ужо іду цябе шукаць!» — працяг айчынных варыяцый на тэму фэнтэзі. Дэтэктыўная гісторыя пра міліцыянера, вакол якога разгортваюцца складаныя для ўяўлення і разумення падзеі. Дарослы псіхічна здаровы чалавек не зможа паверыць у падобныя ананаліі, пакуль не пабачыць усё на свае вочы. Ізноў паўстаюць пытанні аб існаванні вышэйшых сіл, якія змагаюцца з грэшным чалавецтвам, абараняюць слабых, караюць злычынцаў. У выглядзе каго/чаго можа быць гэтае «добра з кулакамі»? Метэарыт, мультыякі-Лунціца, зайкі-пабягайкі з кулямётам ДШК?

«Што, калі Хтосьці зверху назірае за намі, бачыць усе нашыя хлусы ды падман, збрэды, хібы, недахопы ды выраіць дапамагчы нам выправіцца?»

Філмар Пляіс для апаўднёныя «Ганарова пенсія Барсіка» выбірае, на першы погляд, трывіяльны абставіны: вёска, якая вымірае, чалавека паважанага веку дзеці ўгаворваюць перабрацца ў горад дзеля палёгкі ў побыце і заспакаення ўласных нервовых сістэм. Спавяданне жа задаецца пытаннем: што рабіць са сваім немалядым гадаванцам-сабакам? Не будзем раскрываць фінал, але, зрэшты, у сусветнай літаратуры можна прыгадаць падобныя сюжэты. Хочацца сказаць шанюўнаму аўтару: напэўна, вы дасягнулі мэты — дастукаліся да эмацыянальнай сферы чытача, бо я злуюся на галоўнага героя. Тэкст падштурхоўвае разважаць: чаго варта сіла чалавека перад слабейшым? Гэта міласэрнасць? Або гэта нежаданне прымаць адказнасць за таго, каго прыручыў? Ці простае жаданне пагуляць у Бога?

«Ні ў чым цяпер няма сэнсу».

Маладая паэзія адкрываецца вершамі Валянціны Вандзіч. Тут прысутнічаюць развагі аб пакліканні, лёсе і радзіме. Падкрэсліваюцца значнасць, важкасць слова і слабасць, няўлоўнасць вершаванага радка, працягваюцца жаданне стаць творцам, зрабіць нешта важнае:

Я зноў гляджу: бясконца ззяе неба,
Кудзеляй сіцелецца туман
ля светлых хат.
І мне б гарэць... і мне бы, мне бы, мне бы

Пякуча ззяць, як талер ці дукат,
Мядовым сонцам у траве зялёнай.

«Горыч»

Святлана Тарасевіч прапановае два вершы на розныя тэмы, ды аднолькава распачынае. «Мая планіда плача ўночы...» — тэкст, у якім працягваюцца імкненне да няўлоўнага шчасця, «Мой выклік» — пра самаразбурэнне, сілу пацучыў без адказу:

...А на мне і дасюль абцугі,
Што не ўпалі ў той барацьбе.
Вяніччала сваё каха... — і
Ненаўмысна забіла сябе.

Сталая паэзія кантрастуе з папярэднімі творамі. Распачата ёмістай нізкай настаўніцы Наталлі Тарабеш — філасафічна-пейзажнай і кранальнай, у якой адчуваецца і палёт думкі, і адначасова цвёрдая прывязанасць да зямлі і ўпэўненасць. Нахвненне наваколлем роўна любові да роднага ў паэтэсы:

На гэтай зямлі для мяне як аснова
(Душою спазнаю яе таямніцы):
Дзе родная сцэжка, дзе матчына слова,
Там вечны крышталі жыватворнай
Крыніцы.

«Аснова жыцця»

Далей — вершы Генрыхы Тарасевіч. Згадваючы першае юнацкае каханне, аўтар дэкларуе народжаную ім ісціну: «Што ўпершыню — усё навек». У іншым вершы робяцца высновы аб ролі чытання ў жыцці, у тым ліку значэнне яго для творцы:

Чытаў я таксама патрэбныя кніжкі,
Як некалі мудры Высоцкі сляваў.
Што зведаў з чытання —
не зніўла ў лішку,
А стала падмуркам пісьменніцкіх
спраў.

«Накояч чытаньня»

Нізка Анатоля Эзкава — з кароткіх радкоў (бы на хад выхопліваў аўтар словы і складаў таропка і ўмела). Прысвечана звыклі будзённасці, якую паэт напоўняе светлым пачуццём да ўсяго, што атачае, прамаліваўшы вёску, хату, студню, лён... Умоўна ў падборцы можна вылучыць асобныя падтэмы: сельскае жыццё, любоў (да маці, да Айчыны, да дома, да дзяцей) і каханне. У першым выпадку паэт шкадуе аб тым, што драбнеюць і без таго маленькія населеныя пункты, а плён працы сельяны на ўжо не так патрэбен. Персанальны анёл-ахоўнік і настаўнік для Анатоля Эзкава — мама:

«Да ўсяго прывыкаецца, —
так казалі мае мама. —
Жыць на свеце і каяцца
прывыкаеш таксама».

З кім сягоння параіцца,
бо на могілках мама?
А навучаны каяцца
я ад мамы таксама.

«***Да ўсяго прывыкаецца...»

Што з каханнем? Значная частка публікацыі адведзена вершам, звернутым да жанчыны, з кантэксту — да жонкі пісьменніка. У чымсьці творы сур'езныя, у чымсьці — гульнявыя, як, напрыклад, наступны:

Калочыя, як ружа,
штодня адно — свавольні.
О, як тваім быць мужам,
калі ўсяго абколюш.

Ды толькі ўсё я ўзважу —
і думаецца інакшай:
калі б была інкашай —
наўрад ці б накалоўся.

«***Калочыя, як ружа...»

Некалькімі апаўднёнымі папоўніліся «Пераклады» дзякуючы высылкам Яўгенія Паўлавай. На беларускай мове з'явіліся апаўднёны нямецкамоўнага пісьменніка і журналіста з надзвычай пакрычастым і трагічным лёсам Курта Тухольскага (1890—1935). Перакладчыца, якая падрыхтавала і ўступнае слова да публікацыі, адзначае: «...уласныя творы Курт Тухольскі пры жыцці лічыў неперакладальнымі з-за імагінатывных дыялектызмаў у іх, што, сапраўды, вельмі ўскладняе працу над імі».

Інтэрв'ю не ў духу традыцый пытаньня-адказнай сеткі зрабіла Ксенія Зароцкая з заснавальніцай вядомай беларускай галерэі DK Gallery Кацярынай Давыдавай-Вісоцкай. Тэмы прыватнага і прафесійнага асяцягваюцца як ад першай асобы, так і з пазіцыі назірвальніка.

«Я прытрымліваюся ўстаноўкі: знайсці сваіх — і супакоіцца».

«Знакі эпохі» прадстаўляюць адаптацыю для сучаснага чытача пяці (з 21!) твораў вуснай народнай творчасці, сабраных Адамам Ягоравічам Багдановічам у Халопенічах (цяпер — Крупскі раён Мінскай вобласці). Апрацоўкай займаліся вучанцы мясцовай школы Паліна Нікіценка, Любоў Слабуха і Дар'я Мышко.

Для тых, хто чакаў. Трэцяя частка хронікі літаратурнага жыцця ў 1966—1985 гг. Кастусь Лешніца змешчана ў рубрыцы «3 архіваў» (папярэднія знойдзены ў № 6—7 за 2024 г.). Гэтым разам ахоплены падзеі 1974—1976 гг., сярод знакавых, напрыклад, атрыманне Васілём Быкавым Дзяржаўнай прэміі СССР за аповесці «Дажыць да світаньня» і «Абеліск», выданне рамана Уладзіміра Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім» на рускай мове (1974), выхад дакументальнай кнігі Алёся Адамовіча, Янкі Брыля і Уладзіміра Калесніка «Я з вогненнай вёскі» (1975)...

Васіль Быкаў: «На фундаменце нашай Перамогі пабудаваны гмах сучаснага свету».

«Літаратурны свет» прынёс добрую навіну: Вераніка Карлюкевіч паведамае аб выхадзе кнігі «Выбраных твораў» Алёся Бадака на кітайскай мове ў перакладзе Хань Сяе. Такім чынам, у Кітаі змогуць пазнаёміцца з паэзіяй і прозай вядомага айчынага пісьменніка і рэдактара. Апрача таго, аўтар прадстаўляе ў артыкуле апошнія набыткі беларуска-кітайскіх літаратурных узаемасувязей.

Алёся Бадак: «Літаратура ўзбагачае чытача ў веданні той краіны, таго народа, да якога належаць яе аўтары».

Наталія Бахановіч у рубрыцы «(Аб) меркаванні» ўздымае жывую і важную тэму — функцыю адмоўнага героя. Разважае літаратуразнаўца, аперыруючы тэарэтычнымі напрацоўкамі ў розных галінах навуцы, прыкладамі з розных відаў мастацтва. Аўтар асэнсоўвае ўласны досвед і погляд на адмоўнага і амбівалентнага персанажа, які мусіць суіснаваць на працягу стагоддзяў з хуткапальнымі маральнымі вучэннямі чалавецтва.

«З адной і той жа перажытай траўмы можа быць здзейснена хажлівае злачынтства, але можа быць створана нешта добрае і прыгожае, і не важна — рэчыва пра твор мастацтва ці пра годнае жыццё вартай асобы».

Ясенія Аляксеева прапановае рэцэнзію на харэаграфічны спектакль паводле гоголеўскага «Шыньяля». Я захоплена тым, як аўтар асэнсоўвае ў «Мастацтва» класічныя творы і іх сцэнічныя ўвасабленні праз разнастайнасць з'яў сучаснай культуры — літаратуры, кіно, музыкі. Калі не верыце ў беларускі тэатр, то тэксты аглядальніцы з «Маладосці» дапамогуць зрабіць першы крок. «Цікавішся? Прачытай!» — як казаў класік.

Кацярына ЦІМАНОВІЧ

Ці любіце вы святы?..

У «Мастацкай літаратуры» выйшла даўно запатрабаваная кніга — «Народны календар школьніка: святы для дзяцей і тых, хто іх любіць». Аўтар канцэпцыі і тэксту — вядомая пісьменніца, аўтарытэтная выдавецкі рэдактар Аксана Спрычан.

Шмат што пра фармат, ідэю кнігі тлумачыць уступнае слова да выдання:

«Вы любіце святы?

Можаце не адказваць, я адгадваю — любіце.

А як жа іх не любіць — на святах весела і цікава!

Ёсць святы, якія без вас ніхто ніколі не адзначаў. Да прыкладу, ваш дзень нараджэння. Уяўляеце, як гэта класна: вы з'явіліся, і адразу ў свеце стала на адно свята болей. Гэта свята толькі ваша і вашых блізкіх.

Але бываюць святы, якія святкуюць тысячы гадоў. Нешта ў гэтых святах за стагоддзі мянялася, нешта заставалася. Ніводзін навуковец не ведае, у які дзень якое свята нарадзілася. Але ў іх вельмі прыгожыя назвы: Каляды, Гуканне вясны, Вялікдзень, Сёмуха, Купалле...

І вось гэтыя цікавыя і таямнічыя святы святкуе ўвесь наш народ, святкавалі мае прапрапрабабулі і прапрапрадзядулі, святкавалі вашы прапрапрабабулі і прапрапрадзядулі. Святкуюць я і пэўная, што і для вас гэта свята.

Святы аб'ядноўваюць нас. Яны былі яшчэ да таго, як з'явіліся кнігі, а што ўжо казаць пра тэлефон! А цяпер мы можам не толькі святкаваць, але і чытаць пра святы

ў кнігах і ў сеціве. А калі вы адзначаеце свята, можаце яшчэ зрабіць фотаздымкі, напісаць гісторыю, як яго адзначалі, і, можа, нават прыдумаць для вядомага свята сваю цікавую гульню.

Ведайце: калі вы святкуеце — нашы народныя святы жывуць. Яны жывыя, пакуль мы з імі!.

Лепей і не скажаш!

Адкрывайце кнігу, гартайце яе раздзелы згодна з народным календаром (а назвы ў раздзелаў наступныя: «У зівомувае часінку пагуляйся са сняжынкай»; «Увесну святу ў хаце цесна»; «Святкую ўлетку, пакуль цёпла, дзетка!»; «На восеньскае свята ўсяго багата») — і рыхтуйцеся да свята. Спярша, зразумела, — Каляды! Пасля — Грамніцы (Стрэчанне), Масленіца. А мінула зіма, пачалася вясна — Гуканне вясны, Вялікдзень, Радаўніца. Улетку — Сёмуха, Купалле, Спас. Асеннія святы — Багач, Пакровы, Дзяды.

Аксана Спрычан падрабязна (і без абцяжарвання тэксту лішняй, складанай інфармацыяй) раскрывае характар свята, тлумачыць, з якой парой яно звязана, расказвае, як павінна, згодна з народнай традыцыяй, праходзіць. Удакладняе, хто якімі клопатамі пры падрыхтоўцы павінен быць заняты. Расказвае аўтар і складальнік кнігі «Народны календар школьніка» пра тое, як праходзіць свята, а ў некаторых выпадках падае і сапраўдны яго сцэнарый. Падкрэслівае і тое, што пры святкаванні ў той ці іншай мясцовасці бываюць адрозненні. А значыць, трэба прыслухацца да аповедаў старэйшых, а магчыма — і пашукаць адпаведную

гістарычную літаратуру, зазірнуць у іншыя фальклорныя зборы.

Ёсць у кнізе і загадкі. Пад назвай «Я прыдумала загадкі — загадкі, якія раскіданы па ўсіх раздзелах «Народнага календара школьніка».

У выдання адмысловы дызайн, прыгожае мастацкае афармленне, якое істотна дапаўняе змест, стварае настрой пры чытанні, знаёмстве з кнігай. Застаецца толькі павіншаваць аўтараў праекта, выдавецтва «Мастацкая літаратура» з добрай святочнай падзеяй, з кнігай выключна знакавага выхавачага характару. І разам з тым... пашкадаваць: тыраж — усяго толькі 1200 экзэмпляраў. Так што спяшайцеся набыць «Народны календар школьніка». Зрабіць гэта можна ў любой кнігарні ААТ «Белкіна», а таксама ў Мінску ў кнігарні «Акадэмія».

Добрага настрою на ўсе святы з народнага календара!

Мікола БЕРЛЕЖ

Убачыць зоркі са дна калодзежа

Загадкавая назва кнігі з кідкай вокладкай — «Чучмары», націск на апошні склад старанна пазначаны на тытульнай старонцы аўтарам, — з такім сюрпрызам наведваў першага верасня Дзень беларускага пісьменства Юрый Гарбачоў, для якога Івацэвічы — важны радок з біяграфіі. Нарадзіўся ён у вёсцы Хадакі, а пасведчанне аб заканчэнні дзесяцігодкі атрымліваў менавіта ў сталіцы сёлетняга свята пісьменства.

Аўтар вядомы чытачу пад рознымі псеўданімамі: першыя апавесці і раманы на рускай мове прадставіў як Юрый Юлаў, гэтыя ж беларускія зборнікі — як Юрась Нераток. Прадмовы да твораў у «Чучмары» даў ад імя кожнага «альтэр-эга» з улікам створанага, з поўным даверам да чытача і вялікім жаданнем быць зразуметым, таму парупіўся пра падказкі, напрыклад, анонсы кожнага твора.

Яго Юрый Юлаў — катэгарычны і безабаронны, нібы падлетак, Юрась Нераток — сталы філосаф-песіміст. Пры ўсім тым аўтар валодае добрым паўцём гумару — там, дзе «чытач чакае рыфмы ружы», знойдзецца настолькі нечаканы паварот сюжэта, што, пралічыўшы яго, будзеш вымушаны адгартаць старонкі і задумацца, а дзеля чаго ж пісьменнік такое вымудрыў.

Добра дасведчаны ў літаратуры, аўтар не дазваляе чытачу засумаваць. Чаго вартыя, напрыклад, некалькі варыянтаў заканчэння гісторыі «Фермер»,

будзённага жыцця паспяхова спраўляюцца з роляй казачных персанажаў.

Па-майстэрску створаны і іншыя вобразы, якія сустракаюцца на старонках кнігі: чыноўнік («Істота»), настаўніца гісторыі — геранія апавядання «Снягурка, або Яна была актрысао...».

Упэўнена, адкладаўшы прачытаную кнігу, кожны згадае смак той самай «чучмары», што чароўна змяняе сусвет і дае магчымаць адчуць неверагоднае, бо няма таго, каму не давялося хоць аднойчы страціць розум ад кахання. І нельга не пагадзіцца, што «шчасце — гэта здольнасць радавацца і дарыць радасць блізкаму чалавеку».

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

Чытацкі дзённік
Навума Гальпяровіча

«Ад асфальтавых сцежак...»

Кожны з маленства злучаны выракам,
А потым крывёю аплочае чынышы.
На Беларусі зрабіцца лірыкам
Куды лягчы, як чым-небудзь іншым.

З вершамі Юлія Таўбіна я ўпершыню пазнаёміўся, купіўшы невялікую зграбную кнігу з серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі» з прадмовай Рыгора Бязрокіна, якая выйшла ў выдавецтве «Беларусь» у 1969 годзе.

Памятаю, што вершы ўразілі сваёй маладой энергіяй, тэматыкай, не зусім уласцівай той традыцыйнай паэзіі трыццаціх гадоў, якую паспеў пачытаць у рэдкіх тады выданнях. У адрозненне ад сваіх вясковых сяброў-паэтаў, ён, бадай, першы за Багдановічам адкрываў свет гараджаніна:

Вечар... У горадзе вечар... Снягі пасінелі...
І дрэжыць тэлефонная сець...
Толькі крокі па цёмных, шырокіх панелях
І ўначы не пакінуць грукэць.

Неяк потым закруцілася, захапілі іншыя кнігі, творы сучаснікаў і аднагодкаў, і да паэзіі Таўбіна больш не звяртаўся, адзначыўшы для сябе, што гэта добры паэт.

Праз шмат гадоў, рыхтуючы да радыёэфіру чарговую падборку вершаў беларускіх паэтаў, зноў звярнуўся да знаёмай кніжкі і доўга потым хадзіў пад уражаннем прачытаных радкоў.

Люблю я край, дзе вечары
Ў далёкім небе сцелюць столкі
І промні ранішняй зары
Вітаюць юныя пасёлкі.
Там дымнай занізю палі
Не будуць звіты і затканы,
Там буры-ветры размялі
Сляды забытага кургана.

Я ўжо ведаў біяграфію паэта, яго трагічны лёс, чытаў пра сяброўства з Аркадзею Куляшовым, але толькі цяпер зразумеў, якога маштабу паэтам быў Таўбін у свае няпоўныя трыццаць гадоў.

Панарамы лясоў і балот,
Краявічы імішых нізін...
І на Захад, на Поўнач, на Усход —
Я ды край мой — адзін на адзін.

Будзь здароў!
Пакахай і пястуй
У абдымках літнёвых начэй...
Чуеш сэрца ўстрывожаны стук,
Бачыш палкасць гарачых вацэй...

Я прыйшоў ад каменных будоў,
Ад асфальтавых сцежак і троп,
Я прывёс табе шчырасць-любоў
І ў напевах — жалезны настрой.

Я прыйшоў на прасторы палос
Палюбці і скажаць, што я сын
Родных сэрцу лясоў і балот,
Краявідаў імішых нізін.

Аб паэзіі часам больш гавораць самі вершы, чым тое, што пра іх хочацца сказаць. З Таўбіным менавіта такі выпадак. Дзіву даешся, колькі шматгранны быў яго талент, колькі багаты быў яго ўнутраны свет. Сын аптэкара, ён па-аптэкарску дакладна ставіўся да слова, ён валодаў іншымі мовамі, але найбольш раскрыўся на беларускай.

Сваёй творчасцю паказаў, што беларускім нацыянальным паэтам можна стаць незалежна ад месца нараджэння і паходжання. Шкада, безумоўна, што яго жыццёвы шлях трагічна абарваўся так рана. Але тое, што ён паспеў зрабіць у літаратуры, «тамоў шматтэмных даражэй».

Ён прасіў: «пакахай і пястуй», звяртаючыся да роднага краю. І хоць пеставань яго лёс, на жаль, не змог, але прызнаннем і любоўю родны край яго ўрэшце адзначыў.

Змітрок МАРОЗАЎ

* * *

Жыву і радуся сонцу,
Што падарыла мне вясна,
Бо век мой божы не бясконцы...
Жыццё адно і смерць адна.

Іду суровым Шляхам Млечным,
Дзе праду прагне зжыць мана.
А трэба жыць па-чалавечы...
Жыццё адно і смерць адна.

Я п'ю нагбом раллі дыханне,
Блакит нябесных чар — да дна...
Не страшна, што мяне не стане,
Жыццё адно і смерць адна.

* * *

Відучы Божа, я — тваё дзіця,
Хачу, нарэшце, ад цябе пачуць я:
Хто я — пылінка ў космасе жыцця
Ці чалавек у космасе пачуццяў?
Мо на мяжы быцця і небыцця
Мяне віхуры чорныя закруцяць..
Відучы Божа, я — тваё дзіця,
Хачу, нарэшце, сам сябе пачуць я...

Возера Сялява

Хвіля за хвіляй...
Хваля за хваляй
Лаішчаць ласкава пясок...
Добры дзень, мілая сэрцу Сялява,
Тут маёй долі выток.

З ветрам гарэзлівым хвалі гуляюць
Ля маладых чаратоў,
Родныя чайкі мяне сустракаюць
Песнямі даўніх гадоў.

Неба дзяцінства люляе Сялява.
Соснаў наструненых шэпт...
Хвіля за хвіляй...
Хваля за хваляй:
Музыка. Слова. Санет.

Лістападаўскі вальс

Лістапад на дварэ,
Позняй восені час,
Закружылі вятры
Лістападаўскі вальс

Спеў лісіца трапяткі —
Чую ў ім голас твой,
Я з табой, ты са мной —
На вякі, на вякі.

Ты са мной, я з табой —
Заручыў песняй нас
Маладосці былой
Лістападаўскі вальс.

Апошні салдат

Убаку ад вялікай дарогі,
Ад машын і жалівых навін
Невядомы салдат Перамогі
Доўгі век дажывае адзін.

Цішыні яму, волі чапае,
Хлеб таксама на лаве ляжыць.
Анікога стары не чапае,
Людзі кажучь:
«Лацвей дзеду жыць!»

Ды й чапаць тут
няма больш нікога, —
Летась жонка пайшла на спачын...
І адно спадзяванне — на Бога,
Да адведзеных Богам хвілін.

* * *

Гавораць: «Гісторыя вучыць
На горкіх памылках людзей...»
Ды зноў час бязлітасны мучыць
Салдацкіх удоў і дзяцей.
Стагоддзі вайны. Пакаленні
Згубілі свой праведны шлях...
Маіх папярэднікаў цені
Не збудзяць бязмоўны прасяя.

Снегіры

Андрэю Цяўлоўскаму

Кажучь, птушкі зімой не спяваюць.
Толькі ў садзе маім снегіры
Ціхім спевам уранні вітаюць
Нараджэнне марознай зары.
І міжволі ў душы абуджаюць
Неспазнаны нябесны радок...
Мож, птушкі зімой не спяваюць...
Снегірам я паверыў, браток!

Запавет

Не прадавай, дачка, наш дом,
Пакуль рыдлёўку я трымаю.

Вось і я, мацерыка насельнік,
маю карані ў сваім народзе.

* * *

Вясёлыя і звонкія імёны —
Радзімы нашай карані і кронь.
Як светлыя крыніцы Беларусі —
Гілюсі, Зосі, Прасі і Ганусі,
Паўлінкі, Каралінкі і Параскі —
народных класікаў
суквецці-краскі.

Вяртанне Кахання

Лявонпаль чароўны —
неразаданае дзіва:
заснежжа стагоддзяў
на вечназялёнай траве.
Тут побач са мною
Натхненне хадзіла...
А зноў прытулюся —
Любоў ажыве!

Гаварыла чыстая вада,
Дзе не абміне мяне бяда
Ды калі ўсе спраўдзяцца жаданні.

Гаварыла чыстая вада,
Дзе знаходзіцца маё каханне.

Лета

Апладысментамі сустрэла лета нас,
Яно вяртаецца ў патрэбны дзень і час,
А сёння — момант суму і растання.

Апладысментамі сустрэла лета нас.
Мы з ім убацымся яшчэ, лічы, не раз,
Гадзіннік свой перавяду ў рэжым чакаання.

Апладысментамі сустрэла лета нас.
Яно вяртаецца ў патрэбны дзень і час.

Вершы

Я не пішу табе лісты,
Пішу табе я толькі вершы.
На вуліцы завеі, снежань.

Пакуль квітнее сад у маі,
Не прадавай, дачка, наш дом.
Гамора ў свеце і Садом.
Рай не зладкуеш на асфальце...
Пакуль жывая памяць маці,
Не прадавай, дачка, наш дом.
Квітнеюць ружы пад акном,
Што мы з матуляй пасадзілі...
Калі і я спачну ў магіле,
Не прадавай, дачка, наш дом.

* * *

Жадаю людзям вечнага,
А дні ляцяць...
І мне да Шляху Млечнага —
Рухай падаць.
Туды не мушу рухацца...
Яшчэ б хоць дзень
Наплакацца, наслухацца,
Пачуць людзей...

Нагбом

Вясёлыя ранішні прамень
У небыццё мой сон адпрэчыў,
Ахвяраваны Богам дзень
Хачу пражыць па-чалавечы.
Яму я рады, як дзіця,
Што лётае па роснай пожні.
Я п'ю нагбом нектар жыцця,
Як бязлітасны — апошні.

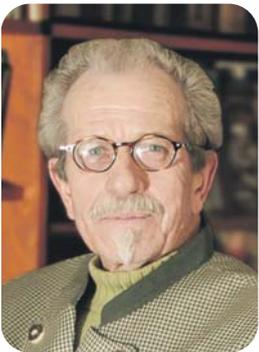
Вечаровы верш

Пражыты дзень адгаманіў і згас.
На небе поўня, як і свет, старая,
Я з ёю наміраю кожны раз,
А ўранні з сонцам зноў уваскрасаю.

Дзе я?

Наўкол падзеі...
Хто скажа, дзе я?
— А там, дзе ўсе
ў сваёй красе
завуць, бароняць,
у струны звоняць
і закрываюць
маркоту-сум.
Таму і Восень
натхненне просіць.
З Вясной Зіміца
у просьбе: зліцца,
знайсці Надзею.
Хто — на страсе,
хто — у аўсе,
а я — ў расе,
і — маладзею!

* Панізь — той, хто навівае аснову
для кроснаў, вядзе снаванне прадзіва.

Сяргей ПАНІЗЬНІК

* * *

Я вярнуся на тваё, Любоў, святло
без льядзіначкі на сэрцы, без віны.
І шчаслівае прытуліцца вяско
да агеньчыка на беразе Дзвіны...

* * *
З-пад Сонца бегла Раніца,
з ёй той, хто Днём натхняецца.
У смельчак часы
хай нашы галасы
ды з недаверам справяцца.

* * *
На росах кужаль цешыцца,
злучае з высю нізь...
А ўжо з навою сцезыцца
наноў вядзе панізь*.

* * *
Запалены кадзільні
над спадчынай жылта.
Была «малой» радзіма,
а з намі — падрасла!

* * *
З кораня вядзецца ўсё, з насення.
Ёсць прылады мудрасці ў прыродзе.

Запалю ліхтар сваёй душы.
Гонар мой на глыбіні ляжыць,
Толькі потым раптам адзукнецца.

Запалю ліхтар сваёй душы
І запойно прыгажосцю сэрца.

Шляхамі новымі

Шляхамі новымі ісці
І не глядзець назад ніколі.
Лепш памыліцца, чым сысці.

Шляхамі новымі ісці,
Сваю знайсці, нарэшце, долю
Ды птушкай выфрвацца на волю.

Шляхамі новымі ісці
І не глядзець назад ніколі.

* * *

Гаварыла чыстая вада,
Дзе знаходзіцца маё каханне,
Дзе чакае доўгае спатканне.

Гаварыла чыстая вада,
Дзе не абміне мяне бяда
Ды калі ўсе спраўдзяцца жаданні.

Гаварыла чыстая вада,
Дзе знаходзіцца маё каханне.

Лета

Апладысментамі сустрэла лета нас,
Яно вяртаецца ў патрэбны дзень і час,
А сёння — момант суму і растання.

Апладысментамі сустрэла лета нас.
Мы з ім убацымся яшчэ, лічы, не раз,
Гадзіннік свой перавяду ў рэжым чакаання.

Апладысментамі сустрэла лета нас.
Яно вяртаецца ў патрэбны дзень і час.

Вершы

Я не пішу табе лісты,
Пішу табе я толькі вершы.
На вуліцы завеі, снежань.

Я не пішу табе лісты,
Аднойчы зразумееш ты —
Сустрэча наша непазбежна.

Я не пішу табе лісты,
Пішу табе я толькі вершы.

Смецце

Я хачу так назбавіцца цемры,
Але цемра мяне даганяе.
Я хачу растварыцца ў паветры,
Але штосьці мне не дазваляе,

Бо так шмат у жыцці нашым смецця.
Не хачу і не стану спазняцца.
Мож, выкінуць гэта нарэшце
І пачаць зноўку ічыра смяцця?

Проста выкінь,
пазбаўся ты смецця
І адчуй потым тую прасторы,
За якою зрываецца вецер,
За якою хаваецца мора...

Аляксандра ЖАЛЯЗНОВА

Ліхтар маёй душы

Запалю ліхтар сваёй душы,
І запойно прыгажосцю сэрца.
Штосьці хутка зменіцца, здаецца...

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Легенда аб вёсцы Трыданы

3 цыкла «Тапанімічныя казкі Беларусі»

А праз некалькі тыдняў высветлілася, што жанчына зацяжарала. Праз дзевяць месяцаў нарадзілася ў іх дачка. І назвалі шчасліва бацькі яе Данай. Гэта маці прапанавала, а бацька быў не супраць.

І, што здзіўна, тыя дзве жанчыны, якія ў той самы дзень у ягады хадзілі, таксама цяжарнымі сталі, і таксама дзяўчынкі ў іх нарадзіліся. З адным толькі днём розніцы.

І таксама Данамі іх бацькі чамусьці назвалі.

Вось так і з'явіліся ў маленькім паселішчы тры дзяўчынкі-аднагодкі, і кожную з іх Данай звалі.

Спачатку дзівіла гэта суседзяў, а потым звыкліся. І нават паселішча тое, якое і назвы не мела, пачалі называць так:

— Гэта тое, дзе тры Даны жывуць?

Паступова і замацавалася назва за паселішчам Трыданы.

Шоў час, выраśli тры Даны. Былі маленькімі дзяўчынкамі, сталі прыгожымі дзяўчаткамі. Вясельмі, працавітымі

Аніводнай не хацелася адзіную сваю дачку аддаваць немаведама куды, і таму вырашлі яны ні дочкам, ні мужам сваім нічога не раскаваць. Можна, абдызецца як-небудзь?..

Але не абышлося. Захварэлі ўсе тры дзяўчыны, ды й так цяжка, што васьмь васьмь сканаюць...

І зноўку прыснілася жанчынам таямнічая прыгажуня. Усім траім у адну і тую ж ноч.

— Заўтра ранаіцай дачок ваших смерць напаткае, — паведалі яна няшчасным жанчынам. — Але, калі вы зараз жа пацвердзіце, што згодны выканаць тое, што абядалі калісьці, яны не толькі ранаіцай здаровымі і бадзёрымі з ложкаў устануць, але і праз месяц да вас зноў вернуцца. Калі самі таго жадаюць.

На гэтую апошнюю фразу нават увагі ніхто з жанчын не звярнуў. Галоўнае, што не памруць дочки, што здаровымі ранаіцай будуць.

Згадзіліся жанчыны на ўсе ўмовы, і патлумачыла пасля гэтага ім прыгажуня,

адпущу я вас, калі самі таго жадаеце. Проста вымавіце тады ўслых: «Я жадаю вярнуцца!»

Сказала так багіня і знікла, а дзяўчаты засталіся ў падземным царстве, і ўсе ім там вялікую пашану выказвалі.

І васьмь мінуў месяцаў, надышоў час з царствам падземным развітацца.

Паглядзелі тры Даны адна на адну, а потым першая кажа:

— Ведаю, як сумуюць па мне бацькі, як чакаюць яны мяне, але тут я вырашыла застацца! Я месяц шчаслівая ў залатым палацы жыла, таму не змагу цяпер у хаце цёмнай і цеснай апынуцца, працай цяжкай і бруднай займацца да глыбокай старасці. А тут, як мне эльфы паведалі, старасці наогул няма...

А другая Дана ўздыхнула і падтрымала сяброўку.

— І я таксама тут застаюся па той жа прычыне! А ты, Дана, што вырашыла?

Гэта яна да трэцяй Даны звярнулася. І першая Дана таксама на сяброўку сваю паглядзела запытальна.

— Заставіся і ты! Тут добра...

— Ведаю, што добра тут! — адказала трэцяя Дана. — Але ж я па бацьках сваіх сумую і хачу вярнуцца да іх!

— Ну, тады вяртайся! — адказалі дзве першыя Даны. — І перадай нашым бацькам, каб за нас не хваліліся!

А потым прагаварыла трэцяя Дана словы «Я жадаю вярнуцца!» і адразу ж на паверхні апынулася. Нават не ў лесе, а ў вёсцы...

Але здзіўнае штосьці з вёскай адбылося, бо нічога вакол сябе дзяўчына не пазнавала.

Замест іх маленькай вёскай з трох хат — вялікае паселішча ва ўсе бакі раскінулася. Ці проста апынулася яна ў нейкай іншай вёсцы?

Спыталася Дана ў першага сустрэчнага, як вёска называецца.

— Трыданы, — адказаў той. — Як заўжды называлася!

Не паверыла дзяўчына, пайшла па вёсцы, зноў і зноў пытанне сваё людзям задавала. І ўсе ёй гэтакі ж адказ давалі.

Нарэшце дайшла Дана да самай апошняй хаціны, а там каля плота бабулька старонькага стаіць.

— Не ведаеце, чаму вёска такую назву мае? — спыталася дзяўчына ў бабулькі.

Паглядзела бабулька на Дану, памаўчала крыху, а потым і кажа:

— Не ведаю, было тое ці не было, але мне, яшчэ маленькай, казалі маці, што жылі калісьці тут тры дзяўчыны, і ўсіх Данамі звалі. Таму і вёску празвалі Трыданы. А потым зніклі кудысьці Даны тыя ў адзін і той жа дзень, і доўга бацькі іх назад чакалі. Але так і не дачакаліся, гаротнікі. Памерлі ў самоце, галечы і ў адзіноце поўна.

— Няпраўда! — закрычала Дана. — Быць гэтага не магло, ніяк не магло быць гэтага! Усяго адзін месяц адсутнічала я... адзін месяц толькі...

І тут погляд яе спыніўся на чатырох магунтых дубах, што раслі непадалёку. І пазнала Дана дубы, дакладней, успомніла яна, як саджаў бацька калісьці маладыя дубкі на гэтым самым месцы...

Заплакала Дана слязьмі горкімі, прэч кінулася. І не бачыла яе тут пасля, і ніхто не ведаў, што з ёй потым здарылася.

Можна, як мага далей ад месца гэтага быць хацела, каб хоць крышачку заглушыць успаміны невыносныя?

Ці вярнулася нейкім чынам зноў у падземнае тое царства?

А вёска засталася. І назва яе таксама да нашых дзён дайшла без змянення. Хоць звесткі аб тым, адуць жа ўзялася ў вёсцы назва такая незразумелая, даўно згінулі ў віры стагоддзяў.

Ёсць у Мядзельскім раёне вёска з незвычайнай назвай — Трыданы. А сапраўды, чаму менавіта Трыданы? Міжволі ўспомнілася старажытнаірландскае жаночае імя Дана, якое пайшло ад імя багіні Дану. Лічылася, што багіня гэтая з'яўляецца родапачынальніцай Плямён Дану (племя багоў). Згодна з ірландскімі легендамі, некалі Плямёны Дану насялялі ўсю Ірландыю, а потым туды прыйшлі Сыны Міля (людзей), продкі сучасных ірландцаў. У смяротнай бітве з Сынамі Міля плямёны Дану пацярпелі паражэнне і перамясціліся ў падземны свет. Менавіта ад іх утварыліся эльфы, феі і голбіны, і яны па-ранейшаму пакланяюцца багіні Дану.

Гэта, я паўтараю, ірландская міфалогія, а вось якая легенда аб назве беларускай вёскі Трыданы атрымалася ў мяне.

Неяк вырашлі тры маладыя сям'і ад бацькоў аддзяліцца і зажыць самастойна. А для гэтага новае паселішча ўтварылі, хаця там паставілі. Вось толькі дзяцей доўга ў іх не было.

Аднойчы пайшлі жанчыны паселішча ў лес у ягады, ды і разбірліся, а потым адна ўбачыла сярод моху залаты абруч. Узрадавалася нечаканай сваёй знаходцы, ухапіла абруч.

І амаль адразу ж успыхнула вакол яркае полымя, асляпіла на імгненне жанчыну. А калі яна ачуныла, то пабачыла, што вакол ні лесу, ні неба. Нейкая вялізная асветленая пяхора, а вакол — дзіўныя стварэнні. Нібыта на людзей падобныя, але за спінай — празрыстыя крыльцы. І размаўляюць на незразумелай нейкай мове — так ластаўкі ў палёце шчабечуць.

Перапалохалася жанчына, закрычала ад жаху. Знаходку сваю з рук выпусціла — і адразу ж знік абруч і ўсе крыльцы стварэнні. Але пяхора па-ранейшаму засталася. Потым падышла да жанчыны прыгажуня ў белым адзенні і з белымі як снег валасамі. А на галаве ў яе — усё той жа залаты абруч.

— Не хвалойся, — кажа, — зараз я выведу цябе адсюль, але ты за гэта мне штосьці паабяцай павінна! Абяцаеш?

Нічога не адказала жанчына, бо ад спалоху не адышла. Але галавой кінула: абяцаю, маўляў, усё, што заўгодна. Толькі б выбрацца адсюль хутчэй!

— Калі ў цябе праз дзевяць месяцаў народзіцца дачка — назавеш яе Дана. Але нікому не кажы, дзе была і што бачыла, інакш кепска табе будзе! А гэта для дачкі будучай, каб ні ў чым патрэбы не мела.

Сказала так прыгажуня і працягнула жанчыне кашэль з грашыма. І, як толькі ўзяла жанчына кашэль, зноўку ўспыхнула яркае полымя. І ўбачыла, што ў лесе яна знаходзіцца на ранейшым месцы.

«Прымароілася мне ўсё гэта ці што?» — падумалася, але тут зірнула на кашэль з грашыма.

Раскрыла яго, адуць манеты залатыя на мох пасыпалася.

Вярнулася жанчына дадому і сказала мужу, што знайшла кашэль у лесе. І папярэдзіла, каб нікому пра золата не казаў. Бо калі пойдучы аб гэтым чуткі, альбо гаспадар грошай аб'явіцца і золата запатрабуе, альбо рабаўнікі на яго паквапяцца.

Фота з сайта fiamaster.top

і такімі падобнымі паміж сабой, нібыта сёстры родныя. А ў ноч, пасля таго, як споўнілася першай з дзяўчат васьмнаццаць, прысніўся маці дзіўны сон. Быццам зноў знаходзіцца яна ў той пяхоры падземнай, а побач стаяў усё тая ж прыгажуня ў белым.

І кажа жанчыне:

— Споўнілася дацэ твай ёй васьмнаццаць. І таму павінна я збраць яе, бо такою была наша дамова!

— Не было ў нас такой дамовы! — закрывала жанчына. — Я абядала толькі нікому нічога не раскаваць, і гэтую дамову я выканала!

А прыгажуня ёй у адказ:

— Калі не аддасі мне дачку, то памрэ яна ад хваробы невылечнай і ты адна будзеш у тым вінаватая!

З тым і прагнулася жанчына. Ускочыла, падбегла да дачкі, абняла яе сонную і заплакала. А дачка прагнулася, на маці здзіўлена глядзіць, нічога зразумець не можа.

— Чаму ты плачаш, матулька? — пытаецца. — Што здарылася?

— Нічога, дачушка, нічога! — прагаварыла маці.

Але так і не сказала дацэ аб прычыне слёз сваіх.

А назавтра суседка прыбегла да жанчыны ў слязах, бо і ёй такі ж самы сон прысніўся. Потым і трэцяя жанчына гэтакі ж сон пабачыла.

Сабраліся яны разам, пачалі думаць, як ім быць далей.

што павінна кожная з іх адвесці дачку сваю ў тое ж месца, дзе калісьці абруч залаты знайшла.

А ранаіцай, калі прагнуліся ўсе тры Даны здаровымі і бадзёрымі, расказалі ім матулі ўсё. І мужу сваіму кожная таксама ва ўсім прызналася.

Мужыкі, вядома ж, пакрычалі крыху на жонак, але ў чым тыя, скажыце, вінаватыя? А дзяўчаты і наогул спакойна гэтую навіну ўспрынялі.

— Месяц хутка пройдзе! — супакойвалі яны матулі. — І, вядома ж, за хочам мы назад вярнуцца, у гэтым і не сумнявайцеся нават!

Як абяцалі, пайшлі матулі з дочкамі ў лес, а назад без іх ужо вярнуліся. Пабачыла кожная з дзяўчат залаты абруч сярод моху, уззяла яго і знікла.

А матулі пачалі дні лічыць...

Апынуліся тры Даны ў велічэзнай пяхоры, сустрала іх там тая ж прыгожая жанчына ў белым адзенні.

— Я — Дану! — сказала яна. — Багіня стварэння. І тыя, каго стварыла я ў свой час, калісьці і вашы мясціны насялялі. Але прыйшлі потым людскія плямёны, і перамаглі народ мой у бітвах смяротных, і загналі тых, хто застаўся ў падземных пяхоры і гроты. І я разам з імі падзялю сышла, але цяжка мне паўсюдна быць, таму вы мне тут і патрэбныя. Месяц усяго папрашу я вас пакіраваць эльфаў і феяў, якія падземнае гэтае царства насяляюць, а мне ў іншыя падобныя месцы паспяшацца трэба. А праз месяц

З імем пісьменніка ў сэрцы

Педагогі і вучні Мікашэвіцкай гімназіі беражліва захоўваюць памяць пра пісьменніка Уладзіслава Нядзведскага, чьё імя носіць установа адукацыі.

Пра жыццёвы і творчы шлях таленавітага ўраджэнца Лунінецчыны, якому сёлета споўнілася 6 85 гадоў, расказвае музейная экспазіцыя, створаная намаганнямі мясцовых настаўнікаў-энтузіястаў. Але яна не абмяжоўваецца толькі асобай У. Нядзведскага і расказвае таксама пра іншых знакамітых землякоў.

Сёння гэта комплексны музей, фонды якога налічваюць 225 прадметаў. На яго базе арганізавана пошукава-даследчая і навукова-практычная работа, працуе група юных экскурсаводаў, праводзяцца адукацыйныя экскурсіі. Вучні актыўна падарожнічаюць па малой радзіме, удзельнічаюць у конкурсах і праектах, шукаюць новыя экспанаты і афармляюць выстаўкі, перапісваюцца і сустракаюцца з цікавымі людзьмі, працуюць з бібліятэчна-архіўнымі фондамі, рыхтуюць публікацыі для СМІ, вядуць летапіс гімназіі і горада. Дзейнасць музейшчыкаў адзначана шматлікімі ўзнагародамі па выніках метадычных, краязнаўчых і даследчых конкурсаў і канферэнцый.

— Экспазіцыя, прысвечаная Уладзіславу Нядзведскаму, займае адно з цэнтральных месцаў у музеі, — гаворыць яго кіраўнік Ірына Шэўчык. — Будучы пісьменнік нарадзіўся на Рахавіцкіх хутарах тагачаснага Лунінецкага павета (цяпер вёска Рахавічы Салігорскага раёна Мінскай вобласці) у сялянскай сям'і. Да Вялікай Айчыннай вайны скончыў два класы польскай школы і адзін беларускай. У аўтабіяграфіі Уладзімір Іосіфавіч пісаў: «Памятаю дзень, калі маці аддала мяне ў школу. Узышоў на ганак, азірнуўся, а яна стаіць і выцірае слёзы. Не ведаю, чаго яна заплакала. Малы быў — не спытаў, а пасля — было позна...»

У час вайны Рахавіцкія хутары ўвайшлі ў партызанскую зону, якую ў

лютым 1943 года фашысты ўзялі ў лакаду, пачаліся аблавы. Людзі ўцякалі ад карнікаў у лясы, але сховацца было цяжка. За перыяд блакады загінула каля 300 чалавек (больш за палову жыхароў Рахавіч), у тым ліку бацькі, брат і сястра Уладзіслава, якому разам з другой сястрой удалося ўратавацца. Часовы прытулак сіратам далі сваякі.

*А ў памяці — сорака трэці:
Дагарала сяло,
І, глытаючы снег счырванелы,
Я ўцякаў з-пад растрэлу...
Поўз між старых ялін,
Бога аб нечым маліў...
І немцы мо пляч хвілін
Усё разатаў — калі,
Дабраўшыся ў сушчар,
Схаваў я ў мурашнік твар.
Немец сказаў: «Канулі!»
А мо не было тых накут,
Што заснуць не даюць і цяпер?*

Пасля вызвалення Лунінецчыны ад фашыстаў 15-гадовы Уладзіслаў падаўся на вучобу ў Мікашэвічы, дзе была

фабрычна-заводская школа. У лістападзе 1945-га юнака накіравалі ў нядаўна адкрыты Мікашэвіцкі дзіцячы дом, дзе ён спаткаў ўзначальваў камсамольскую арганізацыю, а пасля заканчэння 8 класа ў 1948-м працаваў піянержатам і адначасова вучыўся ў старшых класах.

На музейным стэндзе — вокладка дзённіка будучага пісьменніка, а таксама ведамасць за 6 клас, якая сведчыць, што ён быў добрым вучнем.

*Мой верш прачытаўшы,
махнеш ты рукой:*

*— Усё па шаблону, вядома:
Паездзіў па свету лірычным герою,
І вось ён вярнуўся дадому.
Магчыма і гэтак, ды толькі мяне
Не крыўдзі, мой сябра, дарэмна:
У доме дзіцячым я кожнай сцягне
Складаць абавязан паэму.*

На выбар будучай прафесіі Уладзіслава Нядзведскага паўплывала яго выпадковая сустрэча з Якубам Коласам, які прыязджаў у 1947-м у Мікашэвічы як дэпутат Вярхоўнага Савета БССР. Пасля заканчэння філфака БДУ імя У. І. Леніна малады чалавек некалькі гадоў настаўнічаў на Лагойшчыне. Затым ён перабраўся ў Мінск, дзе працаваў на Беларуска-кім тэлебачанні, у часопісе «Маладосць» і выдавецтве «Мастацкая літаратура». На жаль, жыццёвы шлях пісьменніка аказаўся нядоўгім: ён трагічна загінуў у аўтакатастрофе ў кастрычніку 1973-га.

— Першы верш Уладзіслава Нядзведскага надрукаваў у 1949 годзе ў пінскай абласной газеце «Палеская праўда», а яго дэбютны паэтычны зборнік убачыў свет у 1958-м, — расказвае Ірына Шэўчык. — У гэтай і наступных кнігах вершаў («Запрашэнне», «У лясной старане», «Размова з адсутнымі») аўтар распрацоўваў тэмы вайны, гераізму беларускага народа ў барацьбе з фашысцкімі акупантамі і пасляваеннага дзяцінства. Актыўна працаваў Уладзіслаў Іосіфавіч і ў прозе. У аўтабіяграфічнай апавесці «Хлюпцы з другога

корпуса», якая вытрымала некалькі перавыданняў, без прыхарошвання паказана жыццё людзей у першыя пасляваенныя гады, у тым ліку дзяці-сірот. Трагедыя ўласнай сям'і і пасляваеннага ранняга юнацтва, успаміны пра дзіцячы дом і Мікашэвіч адлюстраваны ў творах «Балада пра дзве рукі», «Дома», «Кінамаханік». Добра зарэкамендаваў сябе Уладзіслаў Нядзведскі і як паэт-перакладчык. Па ўспамінах сяброў, ён быў чалавекам самабытнага таленту і шырокіх здольнасцей, удумлівым і патрабавальным рэдактарам, надзейным таварышам.

На музейных стэндах можна ўбачыць фотаздымкі У. Нядзведскага з яго роднымі, вокладкі кніг аўтара, членскі білет Саюза пісьменнікаў СССР, ілюстрацыі да апавесці «Хлюпцы з другога корпусу» і нават апошні верш.

Ва Уладзіслава Іосіфавіча было шмат сяброў сярод калег. Так, пабываўшы ў гімназіі, народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч папрасіў пакінуць яго словы на адным з тэматычных стэндаў: «3 пацупцём удзячнасці да тых, з кім былі перагортны многія старонкі жыцця. Сярод іх ёсць і Нядзведскі».

Адна з вуліц у Мікашэвічах названа ў гонар вядомага земляка, а ў 2005 годзе рашэннем Брэсцкага аблвыканкама Мікашэвіцкай гімназіі было нададзена імя У. І. Нядзведскага, чым педагогі вельмі ганарыцца. У 2013-м ва ўстанове ўрачыста адкрылі яго бюст. Штогод тут праводзяць літаратурна-музычныя сустрэчы. Ушанаваць памяць Уладзіслава Іосіфавіча ў чарговым гадавіну яго смерці прыязджаюць вядомыя пісьменнікі. У розны час у навукальнай установе пабывалі Генадзь Бураўкін, Ніна Маціш, Леанід Дранько-Майсюк, Андрэй Федарэнка, Віктар Казько, Васіль Жуковіч, Анатоль Эзэкаў і многія іншыя. Сёлета ўстанову наведалі ўнучка Якуба Коласа і Янкi Маўра Марыя Міцкевіч і ўнучка Якуба Коласа Вера Міцкевіч.

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ
Фота даслана аўтарам

Сышліся разам рамантыка і антыфашызм

Пачатак XX стагоддзя на прасторах Расійскай імперыі, куды ўваходзіла і Магілёўшчына з усёй Беларусі, быў настолькі насычаны падзеямі, іх сутыкненнем, што з вышні сённяшняга часу нават і ўявіць даволі складана, колькі ўсяго можа ўбрацца ў сябе адно толькі чалавечая жыццё. Як, прыкладам, жыццё расійскага, савецкага літаратурнага крытыка, літаратараўца і публіцыста Цэцылія Ісаакаўны Кін (1905—1992), якая нарадзілася ў Магілёве.

Калі яшчэ школьнікам глядзеў фільм «Па той бок» — пра далёкаўсходніх камсамольцаў, якія прыбылі ў Чыту з заданнем перайсці лінію фронту і ў тыле белагвардзейцаў знайсці партызанскі штаб, я і ведаць не ведаў, хто такі Віктар Кін, кніга якога стала асновай сцэнарыя... Як і не ведаў, што аўтарамі сцэнарыя з'яўляюцца Аляксей Сімуковіч і Цэцылія Кін. Хаця... Мог бы быць і болей уважлівым, прыгледзецца да цітраў, дзе, безумоўна, імёны сцэнарыстаў згадваліся. Але хваляўшы сам сюжэт...

Прайшоў час — і я прачытаў раман Віктара Кіна. І цяпер перад вачыма — шэрая, з тканіны, вокладка... А праз нейкі час на вочы трапіла тоненькая кніжачка пра самога аўтара — «Віктар Кін» Аляксандра Гладкова. 80 старонак... І тады я даведаўся, што аўтарам рамана пра юных рэвалюцыянераў, маладых камсамольцаў быў і сам зусім малады чалавек: на час напісання рамана «Па той бок» пісьменніку споўнілася ўсяго 25 гадоў. Даведаўся я і пра тое, што жонкай Віктара Кіна (1903—1938), які стаў ахвярай сталінскіх рэпрэсій, была наша зямлячка — Цэцылія Кін...

У 1920 годзе Цэцылія — журналістка «Комсомольской правды», дзе як фельетаніст у той самы час выступае Віктар Кін. Творчая энергія любімага чалавек, яго заданне зрабіць як мага болей у літаратуры, палітычнай журналістыцы перадаліся і яго жонцы. А яшчэ — непераадольнае жаданне набыць веды, імкненне разабрацца ва ўсіх перыпетыях камуністычнага будаўніцтва, міжнароднага камуністычнага,

сацыялістычнага руху... У чэрвені 1931 года як карэспандэнт ТАСС Віктара Кіна камандзіравалі ў Рым. Праз некаторы час, у 1933-м, ён у Парыжы. Разам з мужам — і Цэцылія, якая ў 1933—1936 гадах працуе рэферэнтка аддзела друку паўнамоцнага прадстаўніцтва СССР у Францыі. Вярнуўшыся ў Саюз, займае пасаду рэферэнтка па Італіі і Іспаніі ў Народным камісарыяце замежных спраў СССР. Гэтай працы спрыяла і захопленасць нашай зямлячкі іншымі культурамі і літаратурамі. Найперш — гісторыяй і культураў Італіі.

У 1937 годзе быў арыштаваны Віктар Кін. У хуткім часе яго прыгаварылі да вышэйшай меры пакарання. Як жонку ворага народа арыштавалі і Цэцылію Кін. Восем гадоў яна правяла ў сумна вядомым Акмолінскім лагеры.

Да 1955 года знаходзілася ў высылцы. У 1940-м арыштаваны і прыгавораны да 5 гадоў зняволення і родны брат і сястра Цэцыліі: Леў Ісаакавіч Рубінштэйн — малады навуковы супрацоўнік Акадэміі навук, хімік, і Наэмія Ісаакаўна Рубінштэйн — выкладчыца гісторыі СШ № 168 г. Масквы. Вярнуўшыся з лагера ў 1946 годзе (у 1956-м ён быў цалкам рэабілітаваны), Леў Ісаакавіч прадоўжыў навуковую работу, абараніў дысертацыю на званне доктара фізіка-матэматычных навук. Кола яго зацікаўленняў — цэплафізіка, тэрмадынаміка, геофізіка.

У 1955-м вярнулася ў Маскву і Цэцылія Кін. Працавала ў часопісах «Новый мир», «Иностранная литература». У 1965 годзе нашу зямлячку прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР. У 1968 годзе яна выдала зборнік «Італьянскія занатовак» («Міф, рэальнасць, літаратура»), у 1975-м — кнігу «Італьянскія святлацены: Заметкі пра літаратуру і культуру сучаснай Італіі». Італія паранешаму засталася ў полі зроку літаратуразнаўца і публіцыста — пазней выйшлі яе кнігі «Італія канца

Цэцылія Кін.

XIX стагоддзя: лёсы людзей і тэорыі» (1978), «Італія на мяжы стагоддзяў: 3 гісторыі грамадска-палітычнай думкі» (1980), «Італьянскія мазаікі: Артыкулы пра італьянскую літаратуру 70-х гг.» (1980)... У часопісе «Вопросы философии» Цэцылія Кін напрыканцы 1988 года выступіла з грунтоўным артыкулам «Пачатак італьянскага фашызму: Беніта Мусаліні, сацыяльна-псіхалагічны партрэт». Апошняя прыжыццёвая кніга нашай зямлячкі — «Італьянскі рэбус», якая пабачыла свет у маскоўскім «Политиздате» ў 1991 годзе.

Напружанай працы жанчыны, якая прайшла праз многія пакуты, якая на досвітку свайго жыцця была пазбаўлена многіх шчаслівых імгненняў, у значнай ступені спрыяў характару Цэцыліі Кін, яе перакананасць у верхавенстве маральных, этычных нормаў жыцця. Нездарма ў адным са сваіх артыкулаў публіцыстка пісала: «...Сучаснікам цяжка быць бесстароннім: так ці не, добра ці дрэнна. А між тым лепей, відаць, гаварыць: так і не, добра і дрэнна, таму што добра і зло па-д'ябальску пераплецены. Наш абавязак заключаецца ў тым, каб гаварыць праўду, як мы яе бачым і разумеем, нічога не спрашчаючы, не падганяючы пад загады складзенай схемы. Гэта цяжка. Але неабходна і абавязкова — з палітычнага пункту гледжання і таму, што гэтага патрабуе этычны абавязак».

...За гады, адвядзеныя ёй, Цэцылія Кін шмат зрабіла і дзеля ўшанавання памяці свайго мужа. Акрамя ўдзелу ў стварэнні згаданага фільма, пісьменніца пакінула падрабязныя ўспаміны пра Віктара Кіна, усямерна дамагаючыся перавыдання яго твораў. Мемуары нашай зямлячкі «Старонкі мінулага», якія ў СССР былі надрукаваны ў 1969 годзе ў двух нумарах часопіса «Новый мир», у Італіі пабачылі свет асобнай кнігай.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Апошні рэйс і апошняя атака

Крытыкі Хвядоса Шынклера звычайна называюць песняром чыгункі. Гэта праўда. Яго творчасць прысвечана чыгуначнікам, а таксама тым, хто мае да гэтай прафесіі дачыненне. Ды не палюбіць чыгунку яму было немагчыма, бо нарадзіўся 22 верасня 1903 года ў пасёлку пры станцыі «Ізяслаўль» (цяпер «Беларусь»), а неўзабаве бацьку Сяргея Канстанцінавіча прызначылі начальнікам станцыі Рудзенск. Стаўшы дарослым, прызнаваўся: «У маленстве трывожна білася сэрца, калі слухаў гудзенне тэлеграфных драгоў. Таямнічае, незразумелае, яно здавалася грозным. Я бег дадому, ратуючыся ад гэтай няўмольнай, нямоўкучай і бязлітаснай сілы. Крыху старэйшы, ужо смялейшы і больш упэўнены ў сабе, я доўга стаюў, прыхіліўшыся да тэлеграфнага слуха. Я ўслухоўваўся ў невыразныя шумы, што струмелі ў ім. Я намагаўся адгадаць у гэтых шумах чалавечую мову — словы, складзеныя з іх тэлеграмы. Марна!..»

Аднак прафесію, звязаную з чыгункай, выбраў не адразу. У 1914 годзе паступіў у Мінскае рэальнае вучылішча. Вучобу прадоўжыў у 5-й Мінскай школе. Старанна вучыў не толькі прадметы, што былі ў праграме. Адшукаўшы неабходныя дапаможнікі, а ў некаторых выпадках спаслаўшыся на вопыт бацькі, самастойна авалодаў ведамі, якія патрэбны сувязісту. У 1919 годзе, яшчэ не скончыўшы школу, уладкаваўся тэлеграфістам на чыгуначную станцыю Мінск. Потым працаваў у Жлобіне, Асіповічах.

Пасля рэвалюцыі па сумяшчальніцтве быў бібліятэкарам, загадваў клубам. Уступіў у камсамол, займаўся прафсаюзнай работай. З 1922 года выступаў у рэспубліканскім друку з допісамі, нататкамі. Неўзабаве перайшоў на рэцэнзіі, артыкулы, фельетоны. Яго аўтарская прастора хутка выглядала так: газеты «Правда», «Гудок», «Савецкая Беларусь», «Камуніст», дадатак да яго «Вясна», часопісы «Маладняк», «Узвышша», іншыя выданні. Узнімаў пытанні, не толькі звязаныя з усталяваннем новага жыцця ў горадзе і на вёсцы. Хвалівалі і літаратурныя, культурныя справы. Разважаў, як захаваць адметнасць беларускай літаратурнай мовы: «Аб слове „Савет“, «Аб слове „цягнік“, «Ці „ваенізуемя“ мы?... Не абыходзіў і найлепшых набыткаў канкрэтных аўтараў. З гэтага шэрагу артыкул «Шлях паэта», прысвечаны 25-годдзю літаратурнай дзейнасці Янкі Купалы.

Перайшоўшы на прозу, выступіў з апавяданнем «Пас зачэпіў» — пра перавыхаванне рабочага-рамонніка Адама Ладуцкі. Былі апублікаваны і іншыя: «Стрэлачкі Мігай», «Чмуга», «Хага». Апавяданне ж «Апошні рэйс» цалкам пабудавана на дакументальнай аснове: асіповіцкі машыніст Акім Чумакоў загінуў ад рук бандытаў, не даўшы ім пусціць пад адхон цягнік. Асабліва папулярным было «Ічэ» — аповед пра лётчыка юнака Іцку Рабіновіча, які пасля рэвалюцыі не захацеў быць, як бацька, краўцом, а звязаў жыццё з вытворчасцю. Напісанае ў 1929 годзе, яно праз год выйшла асобнай кнігай. Галоўнага персанажа ўжо інакш не ўспрымалі Ічэ — так «ласкальна памешлілі яго імя» рабочыя. Гэтае апавяданне, а таксама аповесць «Сонца пад шпалы» галоўныя вучэбны савет БССР рэкамендаваў для вывучэння ў старшых класах сямігадовах школ, а таксама ў тэхнікумах, школах фабрычна-заводскага навучання, на рабфаках. У 1930—1931 гадах яны былі ўключаны ў падручнікі па беларускай літаратуры.

Жыццесцвярджальны лозунг «Сонца пад шпалы» — з першай старонкі аповесці. Яго прамаўляў адзін з галоўных герояў Алесь Дзераш:

«І замігцела падбойка ў дужых умелых руках.

— Га — а-а-а...

— Так, так, арцельны, гані сонца пад шпалы! — падвясляліся хлапцы. — Прапрацуй, папрацуй крыху...»

— Не прывыкаць... Колькі гадоў ужо сонежка пад шпалы заганыя, вась і вас давалося вучыць...»

Тое, што маладога Дзераша прызначаюць памочнікам начальніка 12-га ўчастка інжынера ў гадах Прыстрома — невыпадкава. Сюжэтная лінія Дзераш — Прыстром нясе важную ідэалагічна-сэнсавую нагрукку. Канфлікт паміж памочнікам і яго начальнікам не ўзнікла, бо Алесь аказаўся не толькі выдатным спецыялістам, але і добрым псіхалагам, знайшоў параўменне з Прыстромам. Колішні «старонні назірльнік» прыняў бок рабочых, якія асуджалі дыверсію на чыгунцы. Эвалюцыя развіцця яго характару — безумоўная творчая ўдача Хвядоса Шынклера.

«Запіскі інструктара Томана», праўда, такога поспеху не мелі, але гэтая аповесць таксама адыграла важную ролю ў станаўленні пісьменніка. Пісаў яе, працуючы ў 1932—1933 гадах у раённа-транспартнай газеце «Ударнік», якая выходзіла ў Жлобіне. Праблематыка твора — таксама сацыялістычнае спарбніцтва, але разгарнулася яно сярод рабочых Трубінскага дэпо. Аднак і сам Томан, і вопытны машыніст Кірыль Койніш, і малады Габрусь Дарошка, які і іншы персанажы, запамінаюцца, бо для кожнага з іх пісьменнік знайшоў тое, што характарызуе чыста чалавечую індывідуальнасць, а таксама высокі ўзровень прафесіяналізму. Не менш адметны і вобраз Вейса. Гэты машыніст даўно на пенсіі. Аднак дня няма, каб не завітаў у дэпо.

Пісаў Хвядос Шынклер і для дзяцей. У аповесці «Петрык-завадатар» не развітаўся з машыністам-пенсіянерам Вейсам з «Запісак інструктара Томана». Ён — дзед галоўнага героя. Чыгуначнік і бацька Петрыка. У творы гучыць думка аб важнасці пераемнасці ў любой прафесіі. Калі ж пісаў для Тэатра юнага глядача п'есу «Пачэсны рэйс», увёў у яе і Петрыка, а Вейса змяніў на Бірулю, з'явілася і сястра Валя, некаторыя іншыя персанажы.

З 1935 года жыў Хвядос Сяргеевіч у Мінску. Працаваў літаратурным кансультантам у газеце «Літаратура і мастацтва», пасля перайшоў у рэдакцыю часопіса «Полымя». У 1938 годзе напісаў крэатыўны нарыс «Магілёў». Па-ранейшаму выступаў як крытык і рэцэнзент. Разам са сваім сябрам пісьменнікам Юрыем Рудзько задумаў сцэнарый «Шчаслівы шлях» для кінастудыі «Беларусьфільм» — пра навучэнцаў чыгуначнага прафесійнага вучылішча. Паспяхова ішла работа над калектыўнай кнігай «Грамадзянская вайна ў БССР». Для яе напісаў апавяданне «Мужнасць і адвага» і «Не згансе сонца». А тут пачатак Вялікай Айчыннай вайны...

У войска не ўзялі. З-за цяжкай хваробы сэрца — міякардыт — меў «белы білет». Параіўшыся з жонкай, падаліся ў эвакуацыю. Пешшу дабраліся да Магілёва, з яго выехалі ў Свядлоўск (цяперашні Екацярынбург). Там Фядос Шынклер уладкаваўся па сваёй асноўнай прафесіі на Свядлоўскі цэнтральны тэлеграф.

Хвядос Шынклер.

З'явілася задума кнігі «Пульс жыцця», падзаглавак якой — «Запіскі тэлеграфіста» — сам гаворыць за сябе. Пісаў свайго роду рэпартаж з мірнага парядка краю. Апавядальнікам выбраў тэлеграфіста, назваўшы яго Леанідам Сяргеевічам. Як відаць, сваё імя па бацьку захаваў, памяняў толькі ўласнае. Пішучы гэты твор, ужо канчаткова вызначыўся з пытаннем, як быць далей. Пераканаўся, што, хоць і «белабілетнік», яго месца на фронце. У ваенкамеце намеры ўспрынялі з разуменнем.

Ваенны лёс Хвядоса Шынклера пачаўся ў канцы сакавіка 1942 года. У горадзе Кыштыме Чалябінскай вобласці чатыры месяцы быў курсантам ваеннага вучылішча. Дакачаўся выхаду кнігі «Пульс жыцця». Яна з'явілася ў выдавецтве «Профиздат», якое ў гады вайны знаходзілася ў Свядлоўску, у серыі «Бойцы трудового фронта». Праўда, у лісце да Васіля Віткі скардзіўся: «Але радасці мала. Хутчэй прыкрасць: скароцана напалову, выйшла тыповае прафіздаўскае выданне. Цешуся надзеяй, што ў хуткім часе можна будзе выдаць цалкам на бел мове». Такое выданне пабачыла свет толькі ў 1950 годзе.

Настрой узяўся, калі на кнігу адгукнуліся чытачы. Прыйшоў і водгук ад Юрыя Рудзько, які знаходзіўся на фронце. Чытаў пісьмо і быццам бачыў перад сабой і яго самога:

«Я толькі што прачытаў тваю кнігу. Цудоўны, хваляючы дакумент і жыцця, і літаратуры, які крануў мяне да слёз! Дзякуй!.. Гарачае дзякуй табе за гэту невялікую, але сапраўды пульсуючую жыццёвую кнігу!.. Каб так напісаць, трэба было ўсё гэта перажыць. Ты пісаў пра перажытае, і хваляванне твайго сэрца я адчуваю ў кожным радку тваёй аповесці, — мне здаецца, што я вольны выслушаць цябе, бачыў цябе».

Больш падрабязна Хвядос Сяргеевіч дзяліўся планами са знаёмымі пісьменнікамі. Прынамсі, 28 верасня 1942 года пісаў Васілю Вітку: «Нядаўна здаў у друк зборнік нарысаў аб курсах (я яго арганізаваў, ёсць і мой нарыс на 1 друк. аркуш), у выдавецтве вельмі ўхвалілі, далі высокую ацэнку». Меў на ўвазе нарыс «Дзённік сувязіста», над якім і працаваў. А завяршыўшы, праходзячы вучобу ў вучылішчы.

У ім асэнсоўваў лёс тых, хто, як і сам ён, за чатыры месяцы з людзей цывільных павінны ператварыцца ў камандзіраў Чырвонай Арміі. Не сказаць,

каб адбывалася гэта лёгка. Асабліва калі ўлічыць, што сабраліся разам прадстаўнікі розных прафесій. Перш чым авалодаць неабходнымі ведамі, яны павінны, як кажуць, прыцерсіся. Каб аб'яднацца агульнай мэтай — барацьбой з ворагам. А калі адна сям'я, то і вучоба куды лепш даецца. Як гэта адбывалася, і расказаў на прыкладах педагога Дордзіна, журналіста Розенберга, бухгалтара Харытонава, інжынера-электрыка Цячерына і іншых.

«Дзённік сувязіста» стаў яго апошнім творам. Пасля заканчэння курсаў яго, маладога лейтэнанта Феадосія Шынклера, накіравалі пад Сталінград, дзе на той час складалася вельмі няпростая ваенная абстаноўка. Даследчыца жыцця і творчасці Хвядоса Сяргеевіча Антаніна Лысенка ў сувязі з гэтым працывадала ўрывац з кнігі Маршала Савецкага Саюза Васіля Чуйкова «Ад Сталінграда да Берліна»: «Днём 25 кастрычніка праціўнік аднавіў атакі па ўсім фронце буйнымі сіламі. <...>. Паўлюс мог яшчэ знімаць са сваіх пасіўных участкаў фронту войска, выступаўшы іх супраць нас. Мы ж рэзерваў не мелі, маневрыраваць на вузкаяй берагавой паласе зусім не маглі. Шмат арміі заставалася амаль без аховы <...>»

У баю у канцы кастрычніка <...> зерне будучай перамогі».

Яна невыпадкова спыніла ўвагу на гэтай цытаце. Дзень 25 кастрычніка 1942 года стаў апошнім у жыцці камандзіра ўзвода 1-й роты 93-й асобай стралковай дывізіі Феадосія Шынклера. Як заўсёды ў крытычны момант, падначаленыя яму салдаты і сяржанты з крыкамі «ура!» кінуліся наперад, каб авалодаць безымянай вышыняй 95,9 каля пасёлка Бекетаўка. Страчылі кулямёты, разрываліся снарады, шмат хто застаўся ляжаць забіты ці паранены, але гэта не магло спыніць тых, хто наступаў. Нязменна «ура!», «ура!», «ура!» неслася па наваколлі, надаючы кожнаму яшчэ большай сілы і адвагі. У гэты момант, калі да вышыні заставалася зусім мала, варажак куля забіла Шынклера.

Антаніна Лысенка адзначала, наколькі своечасовым быў выхад кнігі «Пульс жыцця». Яе высока ацаніла газета «Правда», што была, як вядома, галоўнай газетай Савецкага Саюза. Трапіла яна і ў поле зроку Марыэты Шагінян, якая пазней стала Героём Сацыялістычнай Працы, лаўрэатам Ленінскай прэміі, пра што таксама згадала Антаніна Фёдарэўна. Адрознае выхадзе яе з'явіўся такі водгук: «У мінулым годзе прыйшоў працаваць тэлеграфістам у адзін з уральскіх гарадоў малады сувязіст Шынклер... Поруч з ім ішло жывое жыццё, ішла хваля гераічнага працоўнага наступлення, ішла пльнь праблем, ад якіх залежалі справы на фронце... Перад адыходам на фронт новую работу на тэлеграфе ён напісаў цікавую простую кнігу...»

Вялізную карысць прынёс Шынклер перадачай свайго вопыту <...>, паказам таго, якую вялікую грамадзянскую задачу носіць у сабе самая сціплая праца, хоць бы і праца тэлеграфістаў, калі зразумець усю яе дзяржаўную значнасць».

Уважліва ставячыся да творчасці Хвядоса Шынклера, міжвольна хочацца правесці паралель паміж апавяданнем «Апошні рэйс» і яго апошнім боем. Паняцце «апошні» і ў першым, і ў другім выпадку набывае значны сэнс. У абодвух яно асацыіруецца не толькі з тым, што адбылося, але і як адбывалася. А яшчэ з паняццем «бессмяротнасць». І літаратурны герой, і рэальны чалавек заслужылі права на яе.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Вызваленне ўнутранага «я»

У мастацкай галерэі Універсітэт культуры адкрылася персанальная выстаўка Жасміны Германавой «Настройся і адчувай». Праект прадстаўляе серыю твораў, якія выкрываюць глыбокія ўнутраныя хваляванні, страхі і асабістыя таяны. Мэтай экспазіцыі з'яўляецца пошук апірышча, адказаў і крыніцы бязмежнай сілы ў самім сабе.

Творца рэкамендуе не прывязвацца да размяшчэння работ у прасторы, а рухацца хаатычна, ад адной карціны да іншай, прыслухоўваючыся да ўласных пачуццяў. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 20 работ-стануў, каля якіх важна адпусціць усе хваляванні, настроіцца і пачаць адчуваць.

«Пераасансаванне».

Жасміна Германова скончыла Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў, прымала ўдзел у такіх выставачных праектах, як «Luxembourg Art Prize» (2019), «Пра што маўчаць калекцыянеры?» (2020), а таксама была аўтарам персанальнай выстаўкі «Глыток вясны». Мастачка стварае абстрактныя карціны з элементамі фігуратыўнага арту. Па словах творцы, мастацтва — гэта прадмет, які мае моцны ўплыў на чалавека. І менавіта яно можа даць людзям пачуццё чыстай любові і энергіі.

Першая карціна, на якую звяртае ўвагу Жасміна Германова, называецца «Пераасансаванне». Гэта той стан, з якога пачалася духоўная трансфармацыя мастачкі. Жыццё чалавека можна падзяліць на ўмоўныя этапы. Калі адзін з іх змяняецца другім, надыходзіць час для пераасансавання. У такіх моманты людзі могуць цалкам змяніць светапогляд і жыццёвую пазіцыю. Гэты этап вельмі карысны, бо пазнаеш новага сябе, адкрываеш незнаёмыя да гэтага эмоцыі і пачуцці. Мастачка прызнаецца, што гэтая работа — аўтапартрэт. «Думаю, тут усё проста. Такія эмоцыі лягчэй маляваць з сябе, проста паставішы перад сабой люстэрка», — падзялілася на адкрыцці выстаўкі Жасміна Германова.

У гэты ж перыяд мастачка напісала работу «Ствараючы жаданне». У яе аснове — медытатывная практыка Віпасана, мэтай якой — трансфармаваць асобу праз самасузіранне. Яна факусіруецца на глыбокай узаемасувязі цела і розуму. На карціне адлюстравана жанчына, якая сядзіць у позе лотасу пасрод пясчаных хваляў. Яна выдыхае яркага паветранага

«Ствараючы жаданне».

змяя, выкананага ў найлепшых усходніх традыцыях.

Да гэтай жа тэматыкі можна аднесці твор «Буда». Гэта дастаткова класічнае адлюстраванне Буды, выкананае па каноне. «Калі ты хочаш пераключыцца на нейкі стан, трэба намаляваць вобраз, зрабіць яго фізічным. І ісці па ім, быццам па дарожнай карце. Я адлюстравала Буду, каб падключыцца да яго духу падчас медытатывных практык», — апісвае работу аўтар.

Наступны твор — «Здзяйсненне» — з'яўляецца поўнай процілегласцю папярэдняму. Гулец у пола сімвалізуе сацыяльную частку жыцця, яго матэрыяльны бок, калі ўвага сканцэнтравана на знешнім, а не на ўнутраным. Работа адпозніваецца ад папярэдніх твораў рэзкасцю ліній, адсутнасцю плаўных пераходаў. Тут няма спакойнай атмасферы — толькі кантроль і напружанасць барацьбы.

З агульнага настрою выбываюцца работы «Сэрца і розум» і «Шлях да сэрца».

Гэтыя карціны — быццам цёмная хмарка на ясным небе. Канцэпцыя выстаўкі — адлюстраванне ўнутранага стану. Работы «Сэрца і розум» і «Шлях да сэрца» не парушаюць агульны сэнс праекта, проста паказваюць зусім іншы настрой. Тут няма мяккіх колераў, лёгкасці і паветра, што напаўняе астатнія творы. Карціна «Сэрца і розум» сімвалізуе цяжкі жыццёвы выбар, які вельмі часта ўзнікае ў паўсядзёнасці: выбіраць розумам ці сэрцам? Цяжкая атмасфера твора паказвае сітуацыю, калі чалавек доўгі час ігнараваў голас сэрца, жыве рацыянальна, па правілах. Гэта работа-

напамін: спыніцца і прыслушацца да свайго ўнутранага свету. Твор «Шлях да сэрца» — вяртанне да сябе, дзе кожны крок адкрывае новыя межы, новыя эмоцыі і пачуцці.

«Невыносна лёгкасць быцця» адначасова ўражвае прастаю тэхніку і глыбінёй сэнсу. Гэтую работу мастачка стварыла пасля сэнса медытацыі, калі мозг і цела набываюць лёгкасць і раўнавагу. Кожны дзень чалавек сутыкаецца з рознымі цяжкасцямі і хваляваннямі, страчвае сваю энергію і прыходзіць да духоўнага спусташэння. «Гэтая работа — своеасаблівы ярар, што вяртае мяне ў той спакойны стан», — расказала мастачка.

Перыяд унутранага трансфармацыі надыходзіць у жыцці кожнага чалавека. І важна пра жыццё гэты этап у згодзе з сабой і ўсім светам, каб у выніку знайсці новае «я».

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Нябачныя майстры тэатра

Арт-гасціня «Высокае м'ста» запрашае на выстаўку работ беларускіх мастакоў тэатра «Месца дзеяння». Гэта магчымаць пазнаёміцца з адной з самых загадкавых прафесій у сферы мастацтва і акунуцца ў атмасферу закулісы, дзе любімыя пастаноўкі ажываюць у руках майстра.

Адкуль пачынаецца спектакль? Магчыма, з ідэі ці сцэнарыя, а можа, з акцёрскага кастынгу і першых рэпетыцый... Версій шмат, але дакладна вядома, што ніякі спектакль не атрымаецца без плённай працы мастакоў-сцэнографіў. Менавіта яны ствараюць настрой і агульную атмасферу пастаноўкі, якая ўплывае на канчатковае ўражанне гледачоў. Ад іх залежыць, ці зможам мы трапіць у гэты незвычайны выдуманый свет і пра жыццё гісторыі разам з яе героямі. Мастакі-сцэнографы эксперыментуюць са святлом і ценею, пераглядаюць законы прасторы і непрыкметна кіруюць маленькімі штрыхамі, якія за секунды кардынальна змяняюць усё, што мы бачым на сцэне.

Сцэнографы Беларусі валодаюць унікальным бачаннем тэатра. Выстаўка прыадкрывае заслону таямніцы, дзе эскізы касцюмаў, дэкарацыі, макеты і фотаэксплікацыі спектакляў, інсталюцыі адлюстравваюць насычанае творчае жыццё вялікіх і малых тэатральных пляцовак. На выстаўцы можна пазнаёміцца з этапамі нараджэння вядомых беларускім гледачу пастановак, такіх як «Юнона і Авось», «Тры сястры», «Дыёт», «Трыстан і Ізольда», «Казкі Пушкіна», «Несцерка» і інш. Усяго ў экспазіцыі прадстаўлена больш за 70 работ.

Сярод удзельнікаў выстаўкі — уладальнікі Нацыянальнай прэміі Рэспублікі Беларусь у намінацыі «Найлепшая сцэнаграфія» Дзмітрый Гаралевіч, Лідзія Малашэнка, Валянціна Праўдзіна. Гэтыя аўтары таксама з'яўляюцца пераможцамі Рэспубліканскага конкурсу мастакоў тэатра заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь імя І. М. Ушакова. Работы іншых пераможцаў конкурсу — Таццяна Мацэвіч, Аля Сарокіна, Марына Шусты — таксама прадстаўлены на выстаўцы. Акрамя згаданых, у праекце прынялі ўдзел мастакі-сцэнографы Дзмітрый Мохаў, Юрый Саламонаў, Вольга Мельнік-Малахава і Марыя Аляксандраўна.

На першым паверсе арт-гасціня ў асноўным прадстаўлены эскізы касцюмаў і дэкарацыі да розных

пастановак беларускіх тэатраў. Пачынаюць знаёміць гледачоў з таямніцамі сцэнічнага мастацтва работы Дзмітрыя Мохава да спектакля «Прыгожая Алена» рэжысёра Ашота Васканыяна (Рускі драматычны тэатр, г. Чабаксары). Гэта не проста лёгкія замалёўкі, а цэлыя карціны, выкананыя ў адзіных стылі і тэхніцы. На невялічкіх палотнах адлюстраваны сапраўдны дух рускіх народных казак. Падтрымліваюць гэты настрой эскізы касцюмаў Дзмітрыя Гаралевіча да спектакля «Чарамара» (Беларускі тэатр «Лялька», рэжысёр Міхась Клімчук). Тут можна пазнаёміцца з асноўнымі героямі п'есы і ўбачыць, як касцюм падкрэслівае рысы іх характараў.

Работы Алы Сарокінай — эскізы касцюмаў да спектакля «Казкі Пушкіна» (Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага, рэжысёр Сяргей Кавальчык). Усе згаданыя эскізы выкананы ў цёмных колерах, таму работы Вольгі Мельнік-Малахавай, быццам святло ў канцы тунэля, прыцягваюць увагу гледачоў. Мастачка таксама звяртаецца да тэмы касцюмаў, але гэта не эскізы, дзе робіцца акцэнт на дробных дэталі адзення, перадачы сэнсу праз вопратку. У творах Вольгі Мельнік-Малахавай касцюм ужо сам па сабе галоўны герой, з доўгай гісторыяй

Дзмітрый Мохаў «Эскізы дэкарацыі да спектакля «Прыгожая Алена», 2007 г.

Аля Сарокіна «Макет да спектакля «Ів'ейт», 2022 г.

і сваімі сакрэтамі. Тут няма людзей і акцёраў — толькі адзінокія, даўно забытыя сукенкі на такіх жа старых манекенах.

На другім паверсе разам з эскізамі касцюмаў прадстаўлены макеты дэкарацыі да спектакляў. Цікава паглядзець на гэтыя маленькія сцэны, з якіх пачаліся знакамтыя і ўпадабаныя шматлікімі гледачамі беларускія пастаноўкі. У большасці прадстаўлены макеты дэкарацыі да спектакляў Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. Тут можна ўбачыць пастаноўкі, якіх больш не сустрэнеш у афішы. Напрыклад, эскізы касцюмаў і макет дэкарацыі Валянціны Праўдзінай да спектакля «Калі скончыцца вайна» (РТБД, 2009 год, рэжысёр Валерый Анісенка). Таксама прадстаўлены макеты да спектакляў, што з'явіліся на беларускай сцэне ў апошнія гады: «Вецер шуміць у таполях» (РТБД, 2021 год, рэжысёр Аляксандр Гарцуеў, мастак Юрый Саламонаў), «Карней» (РТБД, 2023 год, рэжысёр Алена Зміцер, мастак Марына Аляксандраўна), «Хатыня» (РТБД, 2024 год, рэжысёр Аляксандр Бародка, мастак Марына Аляксандраўна).

На выстаўцы таксама можна пазнаёміцца з мастацкімі работамі сцэнографіў абласных тэатраў.

Праект «Месца дзеяння» працуе да 27 кастрычніка. Лізавета КРУПНЯНЬКОВА, фота аўтара

Алег АРЛОЎ:

«Галоўнае — выклікаць эмоцыі і даваць слухачу магчымасць пачуць самога сябе»

Усё сваё жыццё артыст, мастак, калекцыянер, музыкант, рэстаўратар Алег Арлоў прысвячае творчасці, шлях да якой быў непрадказальным, але лёсавызначальным. У юнацтве ён перажыў клінічную смерць, пасля чаго пачаў пісаць карціны, якія ўражвалі нават прафесійных мастакоў. Карэспандэнт «ЛіМ» пагутарыла з ім пра шлях да сцэны, зробленыя памылкі, любоў да мастацтва і рэстаўравання, а таксама аб празе да жыцця.

Нарадзіўся ў Махачале, а сваімі першымі ўспамінамі з дзяцінства называе згадкі пра бераг Каспійскага мора. «Хвалі, галька... Вось я сяджу, чую крыкі чаек, як шуміць мора...» — распавядае суразмоўца. Калі яму было чатыры гады, сям'я пераехала ў Мінск.

— Жылі мы з бацькамі ў кватэры на другім паверсе па вуліцы, якая на той час насіла назву Камуністычная, — успамінае Алег Арлоў. — Цяпер там размяшчаецца прадзюсарскі цэнтр «СПАМАЗ». У бацькоў былі складаныя адносіны, мяне, лічыце, пакінулі на самога сябе. Рана навучыўся чытаць, першакласнікам ужо прачытаў усё, што было, Чарльза Дыкенса, Томаса Майна Рыда, ды і ўвогуле іншыя дзіцячыя кнігі вельмі любіў. Чытанне выратавала ад незразумелага навакольнага свету, як і музыка, якую слухаў з радыёпрыёмніка. Я не атрымліваў ніякай радасці і не ўдзельнічаў у тым, чым на той час цікавіліся мае аднагодкі. Любіў бавіць час на прыродзе, даследуючы свет: цікава было назіраць за матылямі, жукамі, дрэвамі, кветкамі. І, ведаеце, цяпер разумею, што мой светапогляд менавіта тады і фарміраваўся.

Калі нехта, напрыклад, разбураў тое, што вакол, гэта заўсёды выклікала ўва мне, нават у дзяцінстве, вельмі дрэнную рэакцыю. Гэта значыць, мной ніколі не кіраваў стадыі інстынкт. Я навучыўся ў самым раннім узросце адэкватна ацэньваць тое, што адбываецца побач з намі. Калі пэўны ўчынак вядзе да разбурэння — гэта дакладна не мой шлях. Я чалавек мастацтва, якое таксама, заўважце, стварае.

Наш суразмоўца ставіцца да выбару блізкіх людзей, сваякоў з асаблівым трапятаннем, назірае за дэталіямі, таму пра сваю жонку Таццяну, з якой жыў кроцчэй разам па жыцці ўжо чацвёрты дзясятак, расказвае з асаблівай павагай:

— Жонка Таццяна, з якой жыў трыццаць сем гадоў, — мой самы блізкі чалавек. Вельмі часта нам даводзіцца разам вырашаць рабочыя пытанні, і гэта сведчыць пра тое, што ў нас выбудаваны пэўны алгарытм, які прыводзіць да таго, што ўсё атрымліваецца.

Артыст не баіцца прызнацца, што і памылка ў яго жыцці хапала. Адною з іх называе часовае спыненне сваёй сольнай кар'еры:

Проста ўзяў на сябе адказнасць за людзей, якія ад цябе чагосьці чакаюць і ў пэўнай ступені залежаць. Настолькі прыемнае адчуванне, калі можаш парадаваць тых, каго любіш. Я б усё роўна не змог увесць час толькі пісаць карціны ці рэстаўрыраваць нешта. Люблю дынаміку, любоў, калі хапае часу на ўсё: звычайнае жыццё, музыку, жываніс і рэстаўрацыю.

— Трэба было яе проста працягнуць, чым цяпер і займаюся. Скажу так: калі адчуваеш сэрцам, што гэта тваё, нават калі ўвесь свет, умоўна кажучы, супраць цябе, трэба працягнуць займацца справай.

1988 год. З радзільнага дома ў красавіку прыхалі жонка Таццяна і нованароджаны сын Ягор... Праз колькі часу ў маладога бацькі Алега пры паездцы на ровары ў лесе кола трапіла ў яму, ударыўся галавой аб бетонную пліту...

— Дзякуй, што са мной побач быў надейны сябра, які ўмеў завесці сэрца... Атрымліваецца, перажыў клінічную смерць. Пасля гэтага здарэння я, памятаю, прыйшоў дадому, а да нас завітала суседка, бабуля Арына, якая сказала: «Пашанцавала табе, хлопец».

Пасля гэтага прайшоў няшмат часу, як мой дзядуля прывёз фарбы і сказаў заняцца чым-небудзь карысным, але ж я мастаком дагэтуль ніколі не быў.

І вось аднойчы ноччу, праз некалькі дзён пасля гэтага выпадку, няшчаснашчаслівага, я прачынаюся ў халодным пошце і бачу ў куце пакоя істоту, якую пасля адлюстраву на палатне. А цяпер яе можна ўбачыць яшчэ на вокладцы маёй кнігі. Гэта мая галоўная карціна. Не памятаю, як яе напісаў, гэта чуд. Мне здаецца, аднойчы такое ўбачыць, ранейшым не застанешся. І яшчэ, ведаеце, я напісаў партрэт настолькі прафесійна, што пасля мастакі пыталіся, дзе ж мяне так навучылі.

Я нават прыдумаў уласны стыль у мастацтве — містаэсенцыялізм — гэта эсенцыя містычных ведаў, назапашаных чалавецтвам за час яго існавання, работа падаеццадомасці.

Нягледзячы на тое, што Алег глядзіць на жыццё вельмі аптымістычна, творца расказаў, што ім з жонкай давалося перажыць не адзін складаны перыяд:

— Што значыць «галеча», я ведаю не па чутках, — падзяліўся ён. — Калі есці не было чаго, дзіця не магло накарміць... Калі адсутнічалі грошы на фарбы і палотны, мы з Таццянай знаходзілі нейкія палкі-рэякі, нацягвалі палатно, грунтавалі... Нас і тады жыццё натхняла працаваць і радавацца таму, што маем. Колькі я сябе памятаю, заўсёды лічыў: калі на тваю долю выпадае пэўнае выпрабаванне, значыць, ёсць сілы, каб яго прайсці. Памылка хапае ў кожнага, але ж усё адносна. Яны загартоўваюць нас.

На пытанне аб тым, як сумяшчаць творчасць і звычайнае жыццё, Алег адказаў так:

— Проста ўзяў на сябе адказнасць за людзей, якія ад цябе чагосьці чакаюць і ў пэўнай ступені залежаць. Настолькі прыемнае адчуванне, калі можаш парадаваць тых, каго любіш. Я б усё роўна не змог увесць час толькі пісаць карціны ці рэстаўрыраваць нешта. Люблю дынаміку, любоў, калі хапае часу на ўсё: звычайнае жыццё, музыку, жываніс і рэстаўрацыю.

Асаблівае маё творчасці ў тым, што яна рэальна ўздзейнічае на любога чалавека. Я чуў розныя водгукі, але як толькі людзі трапляюць на выстаўку ці бачаць мае карціны ўжывую — бальзам на душу. Вы не ўяўляеце, якія яны выклікаюць эмоцыі. Тое ж самае і з музыкі. Мае песні і карціны адкрываюць дзверы ў падсвядомасць чалавека. І ў залежнасці ад таго, што там унутры, бачу розную рэакцыю.

Алег выступіць са сваёй ужо новай праграмай — «Казкі». Яна аб'яднае дваццаць пяць песень выканаўцы ў стылі дарк-вэіў і готык дэнс. У плейліст канцэрта ўвойдуць лепшыя творы за трыццаць гадоў работы. Планаўецца, што ў фэе філармоніі таксама будзе прадстаўлены і яго мастацкі праект.

Калі нехта, напрыклад, разбураў тое, што вакол, гэта заўсёды выклікала ўва мне, нават у дзяцінстве, вельмі дрэнную рэакцыю. Гэта значыць, мной ніколі не кіраваў стадыі інстынкт. Я навучыўся ў самым раннім узросце адэкватна ацэньваць тое, што адбываецца побач з намі. Калі пэўны ўчынак вядзе да разбурэння — гэта дакладна не мой шлях. Я чалавек мастацтва, якое таксама, заўважце, стварае.

Наш суразмоўца — асоба вельмі шматгранная. Адзін з кірункаў, якім таксама цікавіцца Алег Арлоў, — рэстаўраванне:

— У 1990 годзе на Камароўскім рынку прадавалі шмат розных рэчаў, чаго там толькі не было... — распавядае мастак. — Гляджу — стаіць дзве старадаўнія іконы. Па тых часах яны каштавалі вельмі дорага, але мы з прадаўцом дамовіліся, а іх выкупіў. Рэстаўрыраваў планамерна, мне гэтага справа падабалася, таму стаў паступова купляць яшчэ і яшчэ.

Калі выбіраю тое, што хачу набыць, сэрцам адчуваю, што з шэрага прадстаўленага насамрэч з'яўляецца каштоўнае. Тое, што ўкладвалі старыя майстры ў гэтыя работы, нельга нават параўноўваць з тым, што камп'ютар, машына, штучны інтэлект робяць цяпер. Ніколі. З дапамогай машыны можна зрабіць, напэўна, вельмі дакладна, прыгожа. Але любіць штучны інтэлект ніколі не навучыцца. А калі няма ў гэтых работах любові — і мастацтва няма.

Сабраць, прывесці ў парадак, нека класіфікаваць — вельмі вялікая праца. Калекцыянеры займаюцца тым, што немагчыма па-сапраўднаму нават усвядоміць і ацаніць, бо гэтай справе прысвячаюць цэлае жыццё...

Гаворачы пра свае мэты на будучае, Алег распавёў, што імкнецца заставацца такім, як і раней, ва ўспрыманні навакольнага свету, хоча працягнуць радавацца і засяроджваць увагу на тым добрым, што адбываецца вакол:

— Яшчэ хачу бачыць, што дзеці, унукі з'яўляюцца сапраўднымі грамадзянімі сваёй краіны. Гэта вельмі важна. Мой музычны альбом называецца «Казкі» недарма. Я сваіх слухачу заклікаю да дабрый і стваральнай працы на карысць блізкіх і Радзімы. Свой дом трэба берачы. У маіх песнях і карцінах закладзена, не пабаюся гэтага слова, аснова правільнага ўспрымання сябе ў свеце, у жыцці. Мне здаецца, гэта самае важнае, што павінен рабіць чалавек, які мае магчымасць нека ўздзейнічаць на людзей.

Маладым людзям мастацтва хочацца пажадаць простага: любіце тое, што робіце. Сачыце за тым, наколькі ваша творчасць запальвае сэрцы і вочы яе аматараў.

Яна ВАЛАСАЧ
Фота з асабістага архіва Алега АРЛОВА

Праваднікі ў свет мелодыі

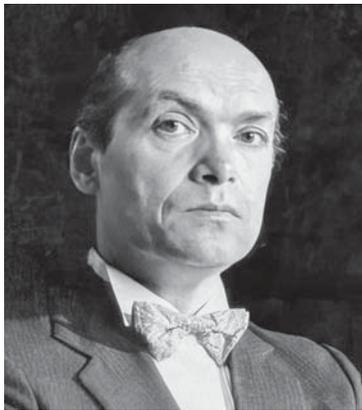
У Беларускай дзяржаўнай філармоніі новы 56-ы канцэртны сезон пачаўся са святкавання адразу двух юбілеяў. **Алег Янчанка і Іна Зубрыч** — выдатныя асобы музычнага свету, чыя творчасць паўплывала на развіццё беларускай класічнай музыкі. Праграма «Карыфеі» — гэта ўшанаванне юбіляраў, якія ўпісалі яркія старонкі ў летапіс музычнай гісторыі Беларусі.

Заснавальнік камернага аркестра Алег Янчанка — прыклад прыроднага таленту. Будучы кампазітар і дырыжор скончыў Маскоўскую кансерваторыю, у якасці стажора-арганіста вучыўся ў Венскай акадэміі музыкі.

— Здаецца, гэта было зусім нядаўна. 1963 год. У Мінск прыежджае студэнт 5 курса Маскоўскай кансерваторыі, кампазітар, піяніст і арганіст Алег Янчанка. Ён адкрыў для нас і падарыў нам арган. На яго канцэрты трапіць было амаль немагчыма. Ён аддаваў перавагу класічным музычным творам, аднак часта на выступленні можна было пачуць яго ўласныя імпрывізацыі. Алег Янчанка казаў: «Паважаныя слухачы, прапануюце мне любую тэму, а я сыграю», — падзялілася на адкрыцці сезона вядомая беларуская музыкантаўца, лектар, публіцыст, грамадскі дзеяч і педагог Іна Зубрыч.

Асобу Алега Янчанкі трэба разглядаць шырока. Ён паспяваў усё: сольныя канцэрты арганіста, заняткі ў Венскай кансерваторыі, стварэнне новых музычных кампазіцый у перапынках паміж бясконцымі вандроўкамі. Алег Янчанка

збіраў вакол сябе аднадумцаў, а рэпетыцыі часам праходзілі позна ноччу. У 1968 годзе тады яшчэ Мінскі камерны аркестр пачаў свой творчы шлях. Аднак ужо ў 1969-м Алег Янчанка перадае кіраўніцтва аркестрам музыканту Юрыю Цыруку, выпускніку Беларускай і Санкт-Пецярбургскай кансерваторыі. Тады Юрый Пятровіч сказаў: «Алег Янчанка — бацька аркестра, а я — хросны бацька».

Алег Янчанка.

Новы 56-ы канцэртны сезон пачаўся з выканання «Малітвы» — музычнага прынашэння Алега Янчанкі італьянскаму царкоўнаму кампазітару Ларэнца Перозі. Твор першапачаткова быў створаны для аргана, а пазней аркестраваны для Дзяржаўнага камернага аркестра

Рэспублікі Беларусь. Цэнтрам другой часткі стаў Дывертывмент для струннага аркестра Бэлы Бартака. «Гэты твор вельмі моцна звязаны з тымі дасягненнямі, пра якія марыць кожны заснавальнік камернага аркестра. Малады калектыў заўсёды пачынае з простых кампазіцый, аднак сваёй мэтай ставіць выкананне самых складаных музычных твораў кампазітараў актуальнай эпохі. Дывертывмент Бэлы Бартака быў прызнаны шэдэўрам для струннага аркестра. Я сам вельмі доўга ішоў да выканання гэтай музыкі. Мы шмат разоў спрабавалі паставіць дадзенаму кампазіцыю ў праграму, аднак не атрымлівалася. Прывячаем Дывертывмент для струннага аркестра нашаму заснавальніку, вядомаму кампазітару і дырыжору — Алегу Янчанку», — прадставіў цэнтральную кампазіцыю праграмы мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор аркестра заслужаны артыст Расіі Яўгеній Бушкоў.

Другое аддзяленне праграмы было прысвечана віншаванню Іны Зубрыч, якая прысвяціла 55 гадоў жыцця настаўніцкай дзейнасці. Асаблівую ўвагу лектар-музыкантаўца ўдзяляе нацыянальнаму музычнаму мастацтву. Гэта лекцыя-канцэрт «Беларусь мая сінявокая», «Песня матулі» і інш. Іна Зубрыч выступае з вядомымі музычнымі калектывамі рэспублікі. Упершыню на сцэне Белдзяржфілармоніі прагучаў вальс са спектакля «Матроская цішыня», прэм'ера якога адбылася 27 верасня ў Разанскім абласным тэатры драмы.

Падарункам для музыкантаўца ад заслужанага калектыву Рэспублікі

Фота з сайта tomin.by

Іна Зубрыч.

Беларусь «Дзяржаўны камерны аркестр Рэспублікі Беларусь» стала «Фантазія» Уладзіміра Мішле на тэмы Генадзя Гладкова з кінастужкі «Звычайнае дзіва». На сцэне Белдзяржфілармоніі выступілі сябры-музыканты, танцоры, калегі Іны Зубрыч. Сярод выканаўцаў — Ніна Шарубіна (сапрапа), піяніст і арганіст Ігар Алоўнікаў, Беларускі дзяржаўны акадэмічны ансамбль «Харошкі» (мастацкі кіраўнік — заслужаная артыстка Беларусі Ірына Грушова), узорны хор хлопчыкаў і юнакоў імя Ігара Жураўленкі (мастацкі кіраўнік — Сямён Кліманаў).

За заслугі перад Царквой і ў сувязі з юбілейнай датай музыкантаўца была ўганаравана ордэнам прападобнай Ефрасінні Полацкай Беларускай праваслаўнай царквы.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА

Ад сярэдневякоўя да сучаснасці

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа і Беларускае дзяржаўнае філармонія на мінулым тыдні запрасілі аматараў музыкі на чарговы канцэрт з цыкла «Музычны чацвер на Акадэмічнай» — праекта заслужанага калектыву Дзяржаўнага камернага хору Беларусі. Новая праграма «Пюдых вякоў» была прысвечана старонкам з музычнай гісторыі Беларусі. Слухачоў 26 верасня радаваў не толькі славыты хор, але і гітарыст Дар'ян Шахаб.

Ідэя стварэння серыі канцэртаў пад назвай «Пюдых вякоў» належыць мастацкаму кіраўніку і дырыжору камернага хору заслужанай артыстцы Беларусі Наталлі Міхайлавай. У праграме ўваходзяць музычныя творы розных эпох — ад сярэдневякоўя да сучаснасці.

Першы канцэрт склаў, напрыклад, знакамітае прадмова Францыска Скарыны ў музычным увасабленні Алега Цыркуна і чатыры псалмы з рыфматворнага псалтыра Сімяона Полацкага (музыку да тэкстаў напісаў яго малодшы сучаснік кампазітар Васіль Цігоў). Што да кампазітарскай творчасці XVI стагоддзя, то яна была прадстаўлена «Малітвай на сон, калі дзеці ідуць спаць» Вацлава з Шамотул і Яна Бранта. Прагучала і музычная эпітафія «Надпіс над труной Барбары Радзівіл» з «Нясвіжскага канцыянала». Твор ананімы, аднак некаторыя даследчыкі мяркуюць, што аўтарам мог быць Мікалай Радзівіл Чорны, стрыечны брат Барбары Радзівіл. Між тым кандак і калядны трапар «Дзева сёння» і «Нараджэнне тваё» кампазітара Аляксея Туранкова ўключылі ў праграму як напамін пра тое, што савецкія кампазітары натхніліся аўтэнтычнымі духоўнымі тэкстамі мінулага.

Гучалі і народныя творы, аднак у рэчышчы духоўных спеваў. Гаворка пра старадаўнія канты, якія, дарэчы, былі распаўсюджаны на ўсёй тэрыторыі сучаснай Беларусі. У іх тэкставай аснове лажалі біблейскія сюжэты, псалмы, вольныя разважаны. Камерны хор выканаў, між іншым, тры канты — велікодны, да Маці Божай і калядны.

Інструментальную музыку гэтым вечарам таксама можна было пачуць. Дзе падразумялася ігра на клавесіне, музыку выконвала Варвара Царук. Што дагычыцца гітары, то Дар'ян Шахаб, кандыдат мастацтвазнаўства, лаўрэат

міжнародных конкурсаў, супрацоўнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, выканаў шэсць танцаў з Віленскага шпытка. Акампаніравала Варвара Царук.

Не будзем расказваць пра ўсе цікавосткі канцэрта «Пюдых вякоў» — магчыма, Дзяржаўны камерны хор вырашыць прадставіць яго на іншых пляцоўках і парадаваць слухачоў выкананнем унікальных твораў, якія сучасны слухач не чакае пачуць.

Падчас канцэрта.

— Мы нездарма выбралі для выступленняў гэтую пляцоўку — музей Якуба Коласа, — адзначыла Наталля Міхайлава. — Творы, якія мы выконваем, павінны адпавядаць сцэнам, у якіх яны гучаць. Таму запрашаем у музей і, натуральна, у філармонію, дзе прапаноўваем зусім іншую музыку.

Дарэчы, арганізатары цыкла канцэртаў «Музычны чацвер на Акадэмічнай» прапаноўваюць слухачу не толькі адметную музычную праграму — усе ахвотныя могуць завітаць на экскурсію па музей Коласа, якая праводзіцца перад мерапрыемствам. Да таго ж падчас канцэрта працуе стэнд кніжнай крамы «Акадэмічна», дзе можна набыць беларускамоўныя навінкі і папулярныя выданні.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Калі настала восень...

Беларуская дзяржаўная філармонія запрашае на Фэстываль мастацтваў «Беларуская музычная восень», які будзе доўжыцца да 30 лістапада. Праграма 50-га фэсту ўключае звыш 40 вечараў у Вялікай зале і Малой зале імя Р. Шырмы. Слухачам апроч іншага абяцана прэм'еры беларускіх аўтараў, а таксама канцэрты, прысвечаныя памятным датам і юбілеям.

У традыцыйна багатай афішы звяртаюць на сябе ўвагу найперш канцэрты Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра пад кіраўніцтвам маэстра Аляксандра Анісімава. Так, калектыў рыхтуе дзве прэм'еры: 14 лістапада прагучыць канцэртная версія оперы «Крылы» Сяргея Бельцокова на вершы Роберта Раждзественскага, а 28 лістапада ўпершыню будзе выкананы Канцэрт для скрыпкі з аркестрам Аліны Безенсон (у праграме гэтага вечара таксама Сімфонія № 7 Антаніна Дворжака).

Заслужаны калектыў Беларусі вакальны ансамбль «Камерата» таксама рыхтуе новы твор. У праграме — канцэртная сюіта «Сем вятроў». Удзел у праекце прымаюць Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла Беларусі імя Р. Шырмы і ансамбль салістаў «Класік-Авангард». Прэм'ера, над якой працуе мастацкі кіраўнік «Камераты» Вольга Вараб'ева, запланавана на 20 лістапада.

Канцэрт «Мелодыі лёсу» народны аркестр імя І. Жыновіча адзначыць 6 лістапада 95-годдзе з дня нараджэння Яўгена Глебава. У памятным канцэрте прагучаць найлепшыя кампазіцыі славутага кампазітара. Дырыжор і аўтар аранжыровак — Аляксандр Крамоў.

Спектакль-канцэрт «Калі прыйшло да цябе каханне» паводле апавядання Юрыя Казакова «Блакітнае і зялёнае» адбудзецца 13 кастрычніка. У музычна-літаратурным праекце ўдзельнічаюць народны артыст Расійскай Федэрацыі Ігар Касталеўскі (мастацкае слова) і камерны ансамбль «Салісты Масквы» (мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор — народны артыст СССР і Расійскай Федэрацыі Юрый Башмет). Рэжысёрам выступае заслужаная артыстка Расійскай Федэрацыі Марына Бруснікіна.

У рамках цыкла канцэртаў «Класіка без межаў» сімфанічнага аркестра 19 кастрычніка прагучыць сімфонія Феранца Ліста «Фаўст» для тэнора, мужчынскага хору і аркестра пры ўдзеле французскай групы Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы (галоўны дырыжор — Вольга Янум), саліста Вялікага тэатра Беларусі Аляксандра Гелаха (тэнор) і салісткі Белдзяржфілармоніі Марыны Рамейкі (арган). Працягне праграму вечара пераможца шматлікіх музычных спаборніцтваў Аляксандр Рам, які выканае канцэрт «Сон Якава» для вялечалі з аркестрам Баруха Берлінера. За дырыжорскім пультам — галоўны дырыжор Маскоўскага маладзёжнага сімфанічнага аркестра і Калінінградскага музычнага тэатра, прэзідэнт «Фонду развіцця Еўразійскага мастацтва» Міхаіл Кірхоф.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Экстрым са знакам «ПЛЮС»

Як трывожныя людзі з кнігі сталі ідыётамі ў спектаклі?

Звычайна ідыётам называюць чалавека, які робіць учынкi, што ідуць насуперак чалавечай логіцы і рацыянальнасці. Кіравацца рацыянальнасцю — гэта значыць быць разумным у вачах большасці і мець найлепшыя шансы на разуменне, адпаведна, паспяхова будаваць сваё жыццё. Што казаць, Дастаеўскі свайго «Ідыёта» пісаў з такім адчуваннем, і да чаго прывяла «іншасць» яго героя, вядома: адны пакуты, нічога добрага. Сучасны шведскі пісьменнік Фрэдэрык Бакман у рамане «Трывожныя людзі» паказаў герояў, кожны з якіх у вачах вельмі рацыянальных асоб можа выглядаць як ідыёт. Уся сутнасць у тым, што ў Бакмана гэта не адзін персанаж, іх шмат. Ды што казаць — усе, каго закруціла ў вір апісаных падзей. А калі ўсе пачынаюць паводзіць сябе алагічна, то фінал гісторыі можа быць зусім не прадказальны і не драматычны, а нават наадварот: з нечаканым «хэпі эндам». Не дзіва, калі ўлічыць, што падзеі адбываюцца напярэдадні новага года, калі хочацца верыць у чуды. «Лірычны дэтэктыў» — так вызначылі жанр спектакля паводле Бакмана ў Беларускай дзяржаўнай маладзёжнай тэатры. У сцэнічнай версіі тэатра ён атрымаў назву «Ідыёты».

Слоўца невыпадковае, сам пісьменнік яго выкарыстоўвае ў працяглым аповедзе — раман невялікі, прачытанне зойме некалькі дзён. А ў тэатральным спектаклі адлюстравана ўся сутнасць — амаль дзве гадзіны (усяго!) пойдзе на тое, каб стаць сведкамі крадзяжу ў банку і следчых дзеянняў па гэтай забытанай справе. Следства вядуць два паліцэйскія — малады і сталы, дасведчаны. Кожны з іх імкнецца нібыта «ўлезці ў скуру» злодзея. І сапраўды, мы бачым гэта на свае вочы: спачатку адзін спрабуе аднавіць паслядоўнасць падзей, а пасля і другі. Але гэтыя моманты пастаўлены так, каб падкрэсліць інтрыгу для глядача, трымаючы яго ў напруж. Такі ход прыдумаў Анатоль Лагуценкаў, які выступіў пастаноўшчыкам спектакля. І гэта яго новая роля, таму што заўсёдынікі Маладзёжнага ведаюць Лагуценкава-акцёра. Спектакль «Ідыёты» — рэжысёрскі дэбют, які дазволіў яму паглядзець на сцэнічную прастору з іншага ракурсу.

Сама прастора для спектакля мае значэнне, таму што дзеянне шодра населенай персанажамі гісторыі разгортваецца перад глядачамі на малай сцэне тэатра.

і нібыта ўключаны ў тое, што адбываецца, нават можа прымераць сітуацыю на сябе, таму што героі — з нашага часу (мастак па касцюмах Кацярына Герасіменка), яны выходзяць і ідуць праз залу, распавядаючы свае гісторыі даверлівым слухачам, нібыта бліжэйшым людзям, якім ёсць пра што падумаць: сапраўды ж, ніхто не ведае, дзе і калі ў жыццё можа ўварвацца нечаканая сітуацыя...

Як бы ты паводзіў сябе, калі б апынуўся сярод заложнікаў узброенага злодзея, які хацеў абрабаваць банк? Што б адчуваў? Шок, стрэс, бездапаможнасць? Ці паспрабаваў бы аказаць супраціўленне? Ці супрацоўнічаў бы з паліцыяй, каб злодзей выявілі і пакаралі? Прынамсі, гэта было б лагічна.

Але ідыёты-заложнікі, якія прыйшлі глядзець кватэру, выстаўленую на продаж рыэлтарам, блытаюць усе карты. У экстрэмальны момант, калі злодзей, ратуючыся ад пераследу, апынуўся ў той жа кватэры і трымае іх на мушцы пісталета, а паліцыя блакіруе ўсе падыходы да будынка, яны дэманструюць чуды чалавечнасці. Адчуваюць сімпатыю да злодзея. І гэта не «стакгольмскі синдром» — так бывае,

пара немалых людзей (артысты Таццяна Новік і Сяргей Шаранговіч увасобілі людзей на мяжы сямейнага крызісу), якія імкнучца заставацца разам, нягледзячы на тое, што за гады шлюбу аддаліся адзін ад аднаго. Але яны ходзяць па праглядах: муж кожны раз лічыць, колькі трэба будзе яшчэ ўкласці ў рамонт, што ён здольны зрабіць сам, а яго жонка наймае дзівака-зайчыка, які ўмее адбываць кліентаў ад кватэры. Тут цяжарная з яе капрызамі

(цалкам рэальнае адчуванне, што вось-вось народзіць, стварае актрыса Любоў Пукіта), а яе сястра дапамагае ў пошуку кватэры для будучага дзіцяці. Тут даволі цыннічная дама з вышэйшага свету, што мае дачыненне да банкаўскай сферы, усё ведае пра фінансавыя крызісы і прывыкла лічыць грошы (халаднавата і крыху адасобленую гераіню ўвасабляе Ганна Лавухіна). І дзіўнаватая старая жанчына, адзіная ў кампаніі, хто не баіцца смерці і ўвесь час згадвае свайго мужа-нябожчыка, ствараючы адчуванне, што ён вось-вось прыйдзе. Яна пакуль не ў стане зразумець, як змянілася яе жыццё без яго, але актрыса Алена Хрысціч мякка і ненавязліва ўплывае на жонка, хто апынуўся ў гэтай кампаніі, каб абыйшоўся без страт. Нават на злодзея. А ён клапоціцца пра сваіх заложнікаў

— прынамсі, для ўсіх заказвае піцу ў паліцэйскіх, рызкуючы выдаць сябе...

Пра тое, што адбываецца, нельга меркаваць адназначна. Бо за кароткі час героі не проста знаёмяцца, яны — пражываючы разам пэўны прамежак часу ў абмежаванай прасторы — яднаюцца, як дарагія госці за агульным сталом, становяцца не чужымі адзін ад-

з прыз кардонны паліцыі. Усе дзеянне заложнікаў...

Не, ну штосці не тое... Калі ў кватэры нікога не засталося, а ўсе выходы блакіраваны, то лагічна, што злодзей быў сярод заложнікаў. Паліцэйскія — даведчаны і малады — будуць весці допыты на вачах у гледачоў, якім падкідаюць яшчэ адну інтрыгу: да чаго прыйдзе следства? Хто з заложнікаў хлусіць? Хто са следчых — «слабае звяно», якое цягне каманду да правалу справы? А хто яшчэ не зразумее, што галоўнае правіла сумленнага жыцця — заставацца чалавекам у любой сітуацыі. Можна дакапацца да праўды любой цаной, а можна зрабіць добрую справу без асаблівых высілкаў — дэманструе артыст Аляксей Шугаў. Ён увасобіў разважлівага следчага, які дае сыну ўрок найвышэйшай справядлівасці.

Зразумела, чым прыцягнуў пастаноўшчыка рамана Бакмана: закручаны сюжэт з нечаканымі паваротамі і непрадказальнай развязкай. Усё гэта імкнуліся перанесці ў сцэнічную прастору, каб глядач да апошняга гадаў: чым жа ўсё скончыцца, каго выкрыюць і затрымаюць у выніку? А найбольшая інтрыга па факце ў тым, што ў гэтай гісторыі няма дрэнных людзей. Ніводнага. Усе цягам дзеі раскрываюцца з найлепшага боку. І выклічнага зла, з якім трэба, без сумненняў, змагацца, таксама няма, ёсць няпростыя сітуацыі, якія толькі дапамагаюць знайсці сябе і скіраваць свой шлях да добра. Са змроку выйсце можа быць толькі ў святло.

Спектакль, хоць і з замежнымі імёнамі герояў, у нейкіх момантах адаптаваны пад наш менталітэт, а яго мараль зразумелая дзе заўгодна. Таму што пра чалавечнасць, праз якую можна вырашыць любыя праблемы. Пра людзей, якія здаюцца чужымі, але, калі трэба, дапамогуць знайсці выйсце і рашэнне праблем, пра ўтульны дом і добрую сям'ю.

Нейкая наіўная казка... Але чаму ў чалавечым свеце яна не магла б стаць быллю? Таму што мы насамрэч не адны, вакол нас людзі. Так, у кожнага свае праблемы, свая порцыя жыццёвага неспакою і трывогі. Разумеючы гэта, часта не наважваешся прасіць аб дапамозе. Так бывае, што яна прыходзіць менавіта адтуль і тады, калі зусім не чакаеш. А гэта ўжо жыццёвая праўда.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота з сайта
Маладзёжнага тэатра

Таму абыгрываюцца ўсе хады і выходы, дзверы і закуткі — усё мае пэўнае, у залежнасці ад сітуацыі, асвятленне, якое то ўключае драматызм, то стварае адчуванне бяды і трагедыі, то дазваляе разнявольціца і зняць напружанне праз рознакаляровую яскравасць (гэта апошня прэм'ера, над якой працаваў у тэатры мастак па святле Сяргей Азяран, які заўчасна пакінуў свет). Пры неабходнасці сцэнічная прастора лёгка трансфармуецца ў розныя памяшканні (мастак-пастаноўшчык Таццяна Малевіч). А гэта дае яшчэ адзін плюс у разуменні сутнасці спектакля: глядач не назірае за дзеяннем на адлегласці (як гэта было б на вялікай сцэне), ён значна бліжэй

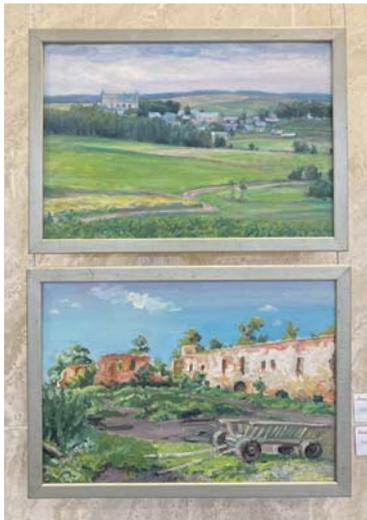
калі жорсткасць ката падпарадкоўвае волю цалкам залежных ад яго людзей, але тут ніхто ні з кога не здэкеуецца, а кат выглядае напярэду вартым спагады. Як аказваюцца вартымі разумення ўсе восем заложнікаў, якія падчас «знявольнення» пачынаюць высвятляць адносіны і разбірацца з прычынамі таго, што адбываецца ў іх уласным жыцці, чаму яны апынуліся ў гэтай кватэры.

Адна справа, калі гэта рыэлтар (Нагалья Падвіцкая), у якой звычайна ўсё прадумана і адпрацавана, але штосці падчас гэтага прагляду пайшло не так, і ёй прыйдзецца прайсці праз экстрэмальную сітуацыю разам з кліентамі, кожны з якіх мае свае мэты і дзівацтвы. Тут

Аб стратах і здабытках

Людміла Кальмаева (1946—2022) сёння вядомая больш як мастак-плакатыст. Многія помняць яе тэатральныя і грамадска-палітычныя плакаты, сярод якіх — «Рукі залатыя», «Не тапчы!», «Паўлінка», «Цырк»... Аднак працавала яна шмат не толькі ў кірунку плаката, не толькі ў графіцы, але і ў жывапісе. Розныя напрамкі творчасці Людмілы Кальмаевай, яе валоданне шэрагам мастацкіх тэхнік можна ўбачыць на выстаўцы «Бясконца мяжа». Працуе праект у галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі да 1 снежня.

Фрагмент экспазіцыі.

Між іншым, Нацыянальная бібліятэка рэгулярна запрашае наведвальнікаў пазнаёміцца з адметнымі выставачнымі праектамі, прывесчанымі выяўленчаму мастацтву. Звычайна гэта зборныя экспазіцыі, якія прэзентуюць творчасць аўтараў мінулага і сучаснасці, а да фармату персанальных выставак на розных пляцоўках галоўнай кніжніцы арганізатары звяртаюцца не так часта. І вось неспадзявана — спадчына Людмілы Кальмаевай, яркага майстра, які ствараў з любоўю да чалавека і жыцця.

Выпускніца Дзяржаўнага мастацкага інстытута Эстонскай ССР, член Беларускага саюза мастакоў, яна ўсё жыццё, частка якога прайшла ў Беларусі, а другая — у Нідэрландах, звязала з мастацтвам, а яшчэ была і педагогам — выкладала ў тым ліку акаварэльны малюнак у Беларуска-нідэрландскай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце (сёння Акадэмія мастацтваў).

Стаўленне Людмілы Кальмаевай да творчага працэсу можна прасачыць у адным з інтэрв'ю: «...Без творчасці я жыць не магу. Творчасць — гэта выхад на новы ўзровень свядомасці, калі чалавек становіцца здольным далучыцца да сусветнага розуму. Штодзённая звычка да працы дае табе такія шчаслівыя моманты. Я магу параўнаць гэта са станам закаханасці, калі час знікае і жывеш толькі тут і цяпер, і гэта доўжыцца вечно... Напэўна, ключыкам з'яўляецца высокая канцэнтрацыя на нечым вельмі значным для цябе. Такое бывае і ў вучонага, занятага вырашэннем праблемы, і ў дэтэктыва, які разблытвае складаны клубок абставін злачынства, і ў будыццкага манаха, які медытуе на кропку».

У галерэі «Ракурс» прадстаўлены далёка не ўсе кірункі творчых эксперыментаў

аўтара, аднак экспазіцыя атрымалася даволі змястоўная: дэманструюцца раннія замалёўкі і плакаты (1970—1980-я), работы, у якіх выяўляюцца спробы і пошукі 1990—2010-х гадоў, а таксама жывапісныя пейзажы, партрэты так званых галандскага перыяду творчасці Людмілы Кальмаевай. Вялікую частку праекта складала яе графіка — літаграфія, афорты, малюнкі, лінагравюры, работы ў тэхніках ксілаграфіі і сканернай графікі. Творы розных гадоў дазваляюць прасачыць інтарэсы аўтара, ацаніць пошукі і знаходкі, зрабіць выснову аб тым, чым жыла мастачка.

Падчас адкрыцця выстаўкі першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў мастацтвазнаўца Наталля Шаранговіч расказала:

— Я ведала Людмілу Міхайлаўну вельмі шмат гадоў. І вось сёння на гэтай выстаўцы здаецца, што яе асоба ажыла. Я ўспамінаю яе як вельмі эмацыянальную, вельмі тонкую ў сваіх пацудзіх і гаворцы жанчыну, чалавека-жыццялюбца. Яна больш за ўсё любіла мастацтва і прыгажосць, а ў людзях болей за іншае цаніла жыццядарнасць.

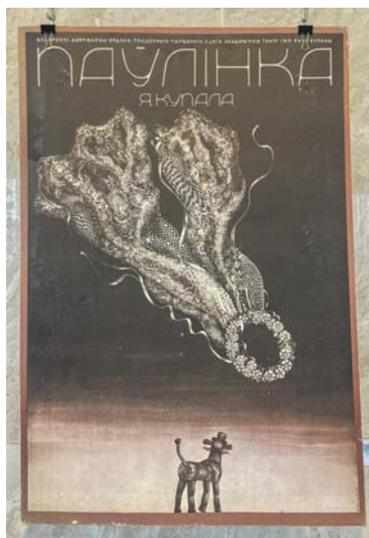
Між іншым, якраз гэтая якасць была ўласціва мастацтвазнаўцу і куратару Ларысе Фінкельштэйн (1950—2023), якая шмат супрацоўнічала з Нацыянальнай бібліятэкай. Менавіта ёй належыць ідэя стварэння выстаўкі Людмілы Кальмаевай. Работу над экспазіцыяй пачала сама галерыстка — былі адабраны графічныя і жывапісныя творы, выстаўку

«Клетка», 1989 г.

запланавалі. Але яе зачасны сыход з жыцця гэтую работу спыніў. І не толькі гэтую — Ларыса Давідаўна была чалавек апантаным, ініцыятыўным, заўсёды мела шмат задум і многае не паспела зрабіць... Выстаўка «Бясконца мяжа» — як напамін аб стратах і здабытках, а яшчэ аб марах і здзяйсненнях, якімі жывуць таленавітыя людзі.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

«Паўлінка», 1979 г.

Фрагмент экспазіцыі.

зваротная сувязь

Старонкі мінулага і сучаснасці

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы. У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». Героём расповеду стане Юрка Голуб. У чацвер — публіцыстычная перадача Настасі Ермалюк «Свет мастацкага слова».

Радыёверсія тэлеперадчы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча можна паслухаць у нядзелю і панядзелак. Гэтым разам — сустрэча са старшынёй Мінскага абласнога

аддзялення СПБ Леанідам Крываносам.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — раман «Знесены ветрам» Маргарэт Мігчэл. У «Радыё-бібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман «Чорны замак Альшанскі» Уладзіміра Караткевіча (чытае Алег Вінярскі).

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Уладзіміра Жылкі.

«Літаратурныя гісторыі» пазнаёміць з апаўднёнымі айчынных і замежных аўтараў.

У перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у суботу і нядзелю прагучыць спектакль «Прынесца Турандот» паводле п'есы Карла Гоцэ.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка «Аўтамобіль Пеця і яго сябры» Тацяны Дамаронак. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

9 кастрычніка — у СШ № 10 (зав. Бранявы, 15) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго. Пачатак у 13.30.

9 кастрычніка — на пасяджэнне літаратурнай расцёўкі «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Госьць — Юрась Нерагок. Пачатак у 18.30.

10 кастрычніка — на ўрок Дабрыні па ўстанову па абароне жывёл «Мурзікі» (Баранавічы, вул. Прафесіянальная, д. 44, кор. 6). Праводзіць Тамара Бунта. Пачатак у 11.00.

11 кастрычніка — у Нацыянальную бібліятэку на прэзентацыю кнігі Наталлі Ражновай «Целіне — 70 лет». Пачатак у 12.00.

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ смуткуе з прычыны смерці дырэктара Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Святланы Гарадзецкай і выказвае спачуванні яе родным і блізкім.

Калектыў РВУ «Выдавецкі дом "Звезда"» смуткуе з прычыны смерці дырэктара Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Святланы Гарадзецкай і выказвае шчырыя спачуванні яе родным і блізкім.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звезда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарнінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lit_new@mail.ru
638562 — ведамасы;
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прэсы і пазіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготы для наставнікаў;
638562 — ведамасы;
63880 — ведамасы льготы.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звезда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку 03.10.2024 у 11.00
Ум. друку: арж. 3,72
Наклад — 678

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»» ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2279
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаванымі аўтараў публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 403 8